

EUROPEAN NEIGHBORHOOD
AND PARTNERSHIP INSTRUMENT
EAST COUNTRIES FOREST LAW
ENFORCEMENT AND GOVERNANCE
II PROGRAM

THE WORLD BANK
IBRD • IDA | WORLD BANK GROUP

The Program is funded by the European Union and implemented
by the World Bank in partnership with WWF and IUCN

www.enpi-fleg.org

ANALYSIS OF THE LEGISLATIVE FRAMEWORK ON TIMBER FLOW CONTROL SYSTEM IN UKRAINE AND DEVELOPMENT OF IMPROVED PROPOSALS

(report is written in Ukrainian with the executive summary in English)

Pavlo Kravets

April-June 2014

This publication has been produced with the assistance of the European Union. The content, findings, interpretations, and conclusions of this publication are the sole responsibility of the FLEG II (ENPI East) Programme Team (www.enpi-fleg.org) and can in no way be taken to reflect the views of the European Union. The views expressed do not necessarily reflect those of the Implementing Organizations.

"The material in this publication is copyrighted. Copying and/or transmitting portions of this work without the permission may be in violation of applicable law."

АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ ЩОДО СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ РУХУ ДЕРЕВИНИ В УКРАЇНІ ТА РОЗРОБКА ПОКРАЩЕНИХ ПРОПОЗИЦІЙ

Кравець Павло Васильович

квітень – червень, 2014

Ця публікація видана за сприяння Європейського Союзу. Відповідальність за зміст, результати, тлумачення і висновки цієї публікації несе колектив її авторів програми FLEG II (www.enpi-fleg.org), які в жодному разі не можуть трактуватись як такі, що відображають погляди Європейського Союзу. Висловлені тут думки не обов'язково співпадають з точкою зору організацій-виконавців.

Матеріали цієї публікації захищені авторським правом. Копіювання та/або передача частин цієї роботи без дозволу може бути порушенням чинного законодавства

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	3
Executive Summary.....	5
Розширене резюме	6
Extended Resume.....	6
1. Короткий аналіз законодавства з питань системи контролю руху деревини в Україні	9
Short analysis of current legislative framework on timber tracking system in Ukraine	9
2. Оцінка впливу законодавства ЄС та лісової сертифікації на систему контролю руху деревини в Україні.....	11
Assesment of potential impact of the EU legislation and forest certification on timber tracking systems in Ukraine.....	11
3. Початкові пропозиції щодо формування системи контролю руху деревини в Україні	14
Initial proposals for amendments to the legislation on improving the timber tracking system in Ukraine	14
4. Інформаційні повідомлення для розміщення на веб-сайтах FLEG II та WWF	18
Information press releases for FLEG 2 and WWF web sites	18
АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ: Огляд законодавства з питань системи контролю руху лісопродукції в Україні	20
ANALITICAL REPORT: Analysis of legislative framework on timber tracking system in Ukraine.....	20
АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ: Оцінка впливу законодавства ЄС та	46
лісової сертифікації на систему контролю руху деревини в Україні.....	46
ANALITICAL REPORT: <i>Assessment of potential impact of the EU legislation and forest certification on timber tracking systems in Ukraine</i>	46
Про програму FLEG II (ENPI East).....	87

АНОТАЦІЯ

Представлений звіт підготовлено в рамках програми «Правозастосування та управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства і партнерства-2» (FLEG II) на підставі завдання «Аналіз законодавчо-правових засад формування системи контролю руху деревини в Україні та підготовки пропозицій щодо її розвитку». Звіт написано на українській мові.

Зокрема, здійснено огляд законодавчих положень, які регламентують формування і функціонування системи контролю руху деревини в Україні. З цією метою опрацьовано управлінські, бухгалтерські і торгові підсистеми обліку та відстежуваності лісопродукції по усьому ланцюгу від виробника до споживача. Розглянуто основні аспекти функціонування системи видачі сертифікату походження та єдиної державної системи електронного обліку деревини. Аналіз доповнено матеріалами опитування широкого кола фахівців лісового господарства, лісопромисловців, аудиторів, представників обласних управлінь лісового та мисливського господарства, підприємства «Укрлісконсалтинг» щодо ефективності і дієвості чинної системи.

За результатами виконаної роботи підготовлено аналітичний звіт, який представлено у додатку А, а його короткий виклад міститься в розділі 1 даного звіту. Зокрема, аналіз законодавчих норм і положень, які регламентують функціонування підсистем управлінського, бухгалтерського і торговельного обліку вказує на їхню повноту і достатність у вирішенні завдань контролю лісопродукції, а також придатність для формування спеціалізованих систем попередження незаконного обігу деревини на національному ринку.

На наступному етапі роботи був здійснений аналіз правозастосування Регламенту ЄС з питань деревини та його впливу як на лісову так і на деревообробну галузі. Оцінкою також було охоплено функціонування ланцюгів постачання продукції за схемою лісової сертифікації FSC. Більш ніж десятирічний досвід застосування стандартів лісової сертифікації за цією схемою дозволив оцінити дієвість і ефективність його впливу на ліси і лісове господарство в контексті забезпечення принципів сталого розвитку. Аналіз ґрунтувався на основі опитування працівників лісового господарства, неурядових громадських організацій та інших зацікавлених сторін.

За результатами виконаної роботи підготовлено аналітичний звіт, який представлено у додатку Б, а його короткий виклад міститься в розділі 2 даного звіту.

На заключному етапі підготовлено пропозиції по формуванню рамкової системи контролю руху деревини, яка на відміну від існуючих, відповідає вимогам Регламенту ЄС та дозволяє охопити увесь ланцюг постачання продукції від виробника (лісового господарства) до споживача.

Пропозиції були обговорені та отримали підтримку на круглому столі за участю широкого кола зацікавлених сторін. Вони викладені в розділі 3 даного звіту.

www.enpi-fleg.org

Інформаційні повідомлення щодо виконання проектного завдання здійснювалися шляхом підготовки публікацій та розміщення відповідних матеріалів на веб-сайтах. Коротка інформація про цю діяльність зазначена в розділі 4 даного звіту.

Executive Summary

The report was prepared under the “European Neighborhood and Partnership Instrument East Countries Forest Law Enforcement and Governance II Program” (ENPI FLEG II) project assignment “Analysis of the Legislative Framework on Timber Flow Control System in Ukraine and Development of Improved Proposals”. The report is presented in Ukrainian.

In particular, regulations governing the formation and operation of timber control system in Ukraine have been reviewed. Due to this, managerial, accounting and trade subsystems for the registration and traceability of timber for all chain-of-custody have been studied. Basic aspects of the system for issuing certificates of origin and unified state system of electronic account of wood (USSEAW) have been considered. Analysis was supplemented with interviews of a wide range of forestry specialists, timber processors, auditors, representatives of regional departments of forestry and hunting, the company "Ukrlisconsulting" on the effectiveness and efficiency of the current system.

As a result of this work an analytical report was prepared (**Annex A**). See its summary in **Section 1** of the report. In particular, analysis of legislative norms that regulate the functioning of the managerial, accounting and trade subsystems of registration indicates their completeness and adequacy in the task of timber flow control, and suitability for the formation of special system for prevention of illegal traffic of wood at the national market.

The next stage of the analysis of the enforcement of the EU timber regulation and its impact both on the forestry and woodworking industry was carried out. The assessment also covered the FSC certified supply chain products. More than a decade of experience in the certification standards for FSC scheme allowed us to estimate the efficiency of its impacts on forests and forestry in the context of sustainable development. The analysis was based on a survey of forestry employees, NGOs and other stakeholders.

As a result of this work an analytical report was prepared (**Annex B**). See its summary in **Section 2** of the report.

At the final stage, proposals for the formation of timber control system, which unlike the existing ones, complies with EU timber regulation and should cover the entire supply chain from product manufacturer (forestry) to the final consumer were prepared.

The initial proposals were developed and discussed during the round table meetings with the participation of a wide range of stakeholders. They are based on the national existing schemes and the EU requirements and are outlined in **Section 3** of this report.

Information on the implementation of the project objectives was carried out by preparing publications and distribution of materials on websites. Summary of this activity is described in **Section 4** of this report.

Розширене резюме

Extended Resume

Представлений звіт виконано у квітні – червні 2014 року **П. В. Кравцем** *к.с.-г.н., доцентом кафедри лісового менеджменту Національного університету біоресурсів і природокористування України* (м. Київ), за участю **М. М. Лазебник, О. І. Станкевич-Волосянчук** і за допомогою **С. В. Розвода, М. Г. Голуба, А. Е. Оборської та М. Є. Довгала** в рамках функціонування регіональної програми «Правозастосування та управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства і партнерства-2» (ENPI East FLEG II), яка впроваджується в Україні WWF у партнерстві з МСОП та під керівництвом Світового банку і фінансується Європейським Союзом.

Актуальність. Скорочення лісових ресурсів світу внаслідок неконтрольованих вирубок лісу, трансформації цінних природних лісових масивів у сільськогосподарські угіддя (щорічні чисті втрати лісів світу перевищують 8 млн. га) зумовлює посилення вимог на міжнародному і національному рівнях до контролю за використанням лісових ресурсів.

Розвинуті країни світу (США, ЄС, Швейцарія, Австралія, Японія) на законодавчому рівні запровадили механізми боротьби з незаконними рубками та попередження потрапляння на їхні ринки деревини, яка не має підтвердження законності її походження. Окрім цього, набули поширення ринкові вимоги щодо незалежної оцінки належного ведення лісового господарства – лісова сертифікація.

Незважаючи на те, що в Україні, згідно з офіційними даними, величина незаконних рубок не перевищує 1% загального обсягу лісозаготівель, значна частина експертів оцінює незаконні рубки в розмірі від 5 до 20%. Таким чином, виникає необхідність формування механізму ідентифікації законності походження лісопродукції та контролю її руху на усіх етапах переробки та просування від виробника до споживача.

Стаття 294 Угоди про Асоціацію України та ЄС передбачає виконання такої роботи, вказуючи на зобов'язання сторін у **сприянні торгівлі сталою та законною лісовою продукцією**. Якщо аспект сталості відповідає вимогам міжнародної лісової сертифікації, то другий – має узгоджуватися з національним законодавством країни, до якої здійснюється імпорт лісопродукції. Для країн ЄС таким законодавчим актом є Регламент ЄС з питань деревини 995/2010, який вступив у дію з березня 2013 року.

Мета. Формування переліку нормативно-правових актів з питань лісозаготівель, що узгоджуються з вимогами ЄС щодо законності походження лісопродукції. Розробка і запровадження механізму стеження руху законно заготовленої деревини від виробника (лісового господарства) до споживача (імпортера або ж торгівельної мережі на внутрішньому ринку).

Очікуваний результат. Підвищення прозорості і відкритості лісового сектору, поліпшення виконавської дисципліни та обліку лісових ресурсів, попередження утворення незаконної

деревини та її обороту на ринку, покращення доступу українських товаровиробників на екологічно чутливі ринки ЄС, сприяння інтеграції до ЄС.

Аналіз системи контролю руху деревини в Україні. Аналіз законодавства та проведене опитування експертів засвідчує наявність і функціонування двох систем контролю руху деревини. Перша передбачає видачу обов'язкового сертифікату походження на основі документального підтвердження придбання деревини і таким чином перешкоджає експорту незаконної деревини в круглому або обробленому виді, а друга через поштучне маркування дозволяє забезпечувати ідентифікацію місць заготівлі (походження), передачу й контроль інформації про різноманітні характеристики деревини в круглому виді.

Проте жодна з них не дозволяє охоплювати усіх лісокористувачів і забезпечувати стеження лісопродукції по усіх ланцюгах від виробника до споживача на внутрішньому ринку.

Виконаний аналіз правозастосування Регламенту ЄС з питань деревини та лісової сертифікації на лісову і деревообробну галузі засвідчив нагальну необхідність гармонізації законодавчих вимог щодо ведення лісового господарства зі стандартами лісової сертифікації та включення основоположних вимог Регламенту ЄС до удосконаленої системи контролю руху деревини в Україні.

Виявлені проблеми:

1. Система видачі сертифікатів походження обмежується контролем документів із підтвердження придбання деревини, яка спрямовується на експорт, у той час як система може бути ефективною у випадку охоплення усього обсягу заготовленого і реалізованого обсягу лісопродукції.
2. Єдина державна система електронного обліку деревини (ЄДСЕОД) в силу незадовільного законодавчого забезпечення та високої вартості обмежилася автоматизацією управлінського і бухгалтерського обліку значної частини підприємств, підпорядкованих Держлісагентству України.
3. Діяльність покупця з підтримки стеження руху ідентифікованої деревини ніякими законодавчими актами не врегульована. При надходженні необробленої деревини в переробку відбувається знеособлення даних про сортимент, незалежно від того, чи занесена інформація до ЄДСЕОД, чи ні.
4. Залишається невирішеним питання включення до системи контролю руху деревини інших постійних лісокористувачів (окрім державних); реалізації механізму стеження і контролю під час транспортування деревини зі сторони правоохоронних і контролюючих організацій.
5. Ефективною і дієвою система контролю руху деревини може бути лише у випадку забезпечення належного рівня правозастосування та створення сприятливого інституційного середовища в лісовому секторі.

Пропозиції щодо покращення контролю над рухом деревини:

1. Визначити перелік застосованого законодавства з питань лісозаготівель та систему оцінки його виконання (жовтень 2014 року).
2. Законодавчо врегулювати декларування дотримання застосованого законодавства з питань лісозаготівель (червень 2015 року).

3. Запропонувати розробку нової ЄДСЕОД або ж сприяти її адаптації для цілей реєстрації операцій з купівлі-продажу деревини в круглому та обробленому вигляді (квітень 2015 року).
4. Розробити типовий регламент контролю ланцюгів постачання продукції на деревопереробних підприємствах (квітень 2015 року).
5. Розробити угоду державно-приватного партнерства у лісовому секторі, в якій, зокрема, відобразити такі аспекти (червень 2015 року):
 - a. отримання доступу до інформації про застосоване законодавство з питань лісозаготівель;
 - b. реалізація добровільних зобов'язань дотримання вимог контролю ланцюгів постачання продукції;
 - c. реалізація добровільних зобов'язань надання доступу для здійснення верифікаційних аудитів контролю руху деревини.
6. Підготувати внесення змін і доповнень до законодавства задля гармонізації нормативно-правових засад ведення лісового господарства з міжнародними стандартами лісової сертифікації (грудень 2015 року).

Пропозиції щодо реформування лісової галузі загалом. Реалізація завдань щодо формування системи контролю руху деревини в Україні має здійснюватися в контексті загальної системи реформування лісової галузі.

Умовами успішної реалізації проектного завдання є:

- обмеження конфліктних функцій в рамках організаційної структури Держлісагентства України, яка має ознаки монопольного об'єднання на ринку лісопродукції;
- децентралізація частини управлінських рішень в лісовому господарстві;
- поступова трансформація лісового законодавства від детальної регламентації ведення лісового господарства до рамкових принципів його організації і функціонування;
- підвищення відповідальності та удосконалення системи заохочення працівників лісового господарства;
- формування партнерських взаємовідносин із деревообробною галуззю;
- забезпечення прозорості і відкритості лісової галузі.

Робота щодо продовження вивчення актуальності висвітленого питання, в тому числі застосування закордонного досвіду передових країн світу та розробки чітких пропозицій триватиме щонайменше до початку літа наступного 2015 року.

1.Короткий аналіз законодавства з питань системи контролю руху деревини в Україні

Short analysis of current legislative framework on timber tracking system in Ukraine

Виконаний аналіз законодавчо-правових засад (Додаток А) вказує на відсутність єдиної системи контролю деревини, яка охоплює усіх лісокористувачів і забезпечує стеження лісопродукції по усім ланцюгам від виробника до споживача на внутрішньому ринку.

Посилення боротьби з незаконними рубками і тіньовим ринком обігу деревини зумовило виникнення і впровадження двох систем контролю руху деревини. Перша через видачу обов'язкового сертифікату походження на основі документального підтвердження придбання деревини перешкоджає експорту незаконної деревини в круглому або обробленому виді, а друга через поштучне маркування дозволяє забезпечувати ідентифікацію місць заготівлі (походження), передачу й контроль інформації про різноманітні характеристики деревини в круглому виді.

Система видачі сертифікатів походження більш ніж достатньо законодавчо врегульована. Не менше шести законодавчо-правових актів встановлюють процедуру видачі сертифікатів. Зміст сертифікату полягає у підтвердженні законності придбання лісоматеріалів та пиломатеріалів. Він є обов'язковим документом при здійсненні експорту лісоматеріалів усіма суб'єктами господарської діяльності та видається експортеру для пред'явлення його на митниці. Для отримання сертифікату вимагається надання лісорубного квитка (для постійного лісокористувача) та товарно-транспортної накладної (для усіх інших суб'єктів господарської діяльності).

Відповідно до проведеного опитування щодо законодавчо-правових засади системи контролю руху деревини та її ефективність, більшість респондентів вважає, що запровадження системи сертифікатів походження є ефективним засобом контролю за обігом деревини.

Серед недоліків системи варто вказати на: її функціональну обмеженість лише контролем обсягів продукції, що спрямовується на експорт; неможливості виключення підміни або ж підмішування деревини незаконного походження; негнучкості у вирішенні питань пов'язаних із внесенням змін до бази даних постійних лісокористувачів; законодавчу неврегульованість застосування коефіцієнтів виходу пиломатеріалів; запити частини документів, які не передбачені нормативно-правовими актами; недосконалість переліку лісоматеріалів і пиломатеріалів експорт, яких передбачає видачу сертифікату походження.

Потенціал системи полягає у можливості здійснення повністю або частково автоматизованої перевірки кількості і якості виробленої постійним лісокористувачем із вивезеної експортером лісопродукції.

На відміну від системи сертифікатів походження, законодавчо-правові засади функціонування єдиної державної системи електронного обліку деревини (ЄДСЕОД) є незадовільними. Окрім Концепції та двох наказів органів центральної виконавчої влади немає жодного законодавчого документу, який би унормовував запровадження цієї системи на національному, а не відомчого рівня.

ЄДСЕОД передбачає поштучне маркування та ведення електронного обліку круглих лісоматеріалів на усіх технологічних і логістичних етапах виробництва; електронний облік з приймання, переміщення, інвентаризації та реалізації деревини; створення галузевого електронного реєстру; формування системи підтвердження походження деревини та електронних систем взаємодії з правоохоронними органами.

Однак, втілення положень Концепції поступово було спрощено до створення внутрішньої галузевої системи автоматизації управлінського і бухгалтерського обліку. Її функціонування не здатне в повному обсязі забезпечити реалізацію завдань передбачених Концепцією.

Більшість опитаних експертів вважає електронний облік деревини ефективним засобом контролю за обігом деревини. Пояснення такої ситуації полягає у можливому оцінюванні респондентами більше потенційних, а не фактичних можливостей системи.

Слабкою стороною Концепції є те, що діяльність покупця з підтримки стеження руху ідентифікованої деревини, ніякими законодавчими актами не врегульована. Зрештою, при надходженні необробленої деревини в переробку відбувається знеособлення даних про сортимент, незалежно від того, була інформація в ЄДСЕОД чи на паперовій товарно-транспортній накладній або специфікації до неї.

Залишається невирішеним питання включення до системи контролю руху деревини інших, окрім державних, постійних лісокористувачів, реалізації механізму стеження і контролю під час транспортування деревини зі сторони правоохоронних і контролюючих організацій. Окрім законодавчого врегулювання важливим питанням лишається фінансове забезпечення системи в контексті її економічної ефективності.

Також є цілком зрозумілим, що проблеми незаконних лісозаготівель, тіньового обігу деревини та зловживань в лісовому господарстві не можуть бути вирішені виключно шляхом законодавчого врегулювання системи контролю руху деревини. Не менш важливим є забезпечення належного рівня правозастосування та створення сприятливого інституційного середовища. Йдеться про обмеження конфліктних функцій в рамках організаційної структури, яка має ознаки монопольного об'єднання на ринку лісопродукції, децентралізацію частини управлінських рішень, підвищення відповідальності та удосконалення системи заохочення працівників лісового господарства, формування господарської етики, забезпечення прозорості і відкритості лісової галузі. В результаті це зумовлюватиме підвищення довіри до лісового господарства без необхідності формування складних і коштовних інструментів боротьби з незаконними рубками.

2. Оцінка впливу законодавства ЄС та лісової сертифікації на систему контролю руху деревини в Україні

Assesment of potential impact of the EU legislation and forest certification on timber tracking systems in Ukraine

Прийняття Регламенту ЄС з питань деревини передбачає заборону ввезення деревини незаконного походження. Його дія проявляється через реалізацію систем належної перевірки зі сторони імпортерів. Зміст системи належної перевірки (СНП) полягає в тому, що імпортери мають оцінити ризики утворення і потрапляння у їхні ланцюги постачання лісопродукції, яка має незаконне походження.

Мотивацією до виконання вимог Регламенту зі сторони українських експортерів залишається прагнення виходу і закріплення на ринках ЄС. Додатковим аргументом у цьому контексті виступає економічна частина угоди про асоціацію України з ЄС. Зокрема, стаття 294 передбачає «сприяння торгівлею законною і сталою лісопродукцією».

Має місце відсутність чіткого і узгодженого переліку застосовного законодавства та документів, що підтверджують його виконання призводить до появи різноманітних запитів по наданню інформації, яка здатна підтвердити законність походження деревини.

Існує велика ймовірність включення України до країн з високим ризиком отримання незаконної деревини внаслідок негативного корупційного іміджу як в середині країни, так і на міжнародній арені. Це в свою чергу зумовлюватиме посилення процедур перевірки законності походження деревини.

Усім учасникам ланцюга поставок притаманна низька поінформованість про систему належної перевірки та особливості її функціонування в Україні, незважаючи на запевнення респондентів про зворотне.

Проведене опитування засвідчило, що більшість респондентів вже стикнулися з запитами про джерела походження лісопродукції і така ситуація має братися до уваги при побудові системи контролю руху деревини.

На думку респондентів, механізми реалізовані в Регламенті ЄС і стандартах FSC є ефективними засобами контролю руху деревини. При цьому виникає необхідність у внесенні змін і доповнень до законодавства.

Нагальним є формування переліку законодавчо-правових актів, що складатимуть собою застосовне законодавство та документів, які підтверджують його виконання.

Впровадження СНП та реалізація стандартів FSC з контрольованої деревини дедалі більше актуалізують завдання формування прозорих і партнерських взаємовідносин між лісовою і деревообробною галузями, що передбачає можливість отримання доступу до інформації з підтвердження виконання застосовного законодавства.

Незважаючи на відсутність єдиної картини правозастосування Регламенту ЄС варто прогнозувати подальше посилення вимогливості до українських експортерів щодо інформації з питань законності походження деревини.

Досвід функціонування ланцюгів постачання продукції, зокрема, за стандартом контрольованої деревини є вагомим доробком для його використання при удосконаленні системи контролю руху деревини в Україні.

Лісова сертифікація залишається єдиним ринковим інструментом лісової політики переорієнтації ведення лісового господарства на засади сталого розвитку. Завдяки незалежній оцінці відповідності ведення лісового господарства за низкою екологічних, соціальних і економічних вимог, лісопродукція через механізм відстеження її просування від виробника до споживача та маркування отримує переваги на екологічно орієнтованих ринках розвинутих країн світу.

На даний час в Україні сертифіковано більш ніж 1,4 млн. га лісів. За стандартом контролю ланцюга постачання продукції сертифіковано 51 деревопереробне і лісоторгівельне підприємство. З них 14 компаній додатково застосовують стандарт контрольованої деревини з метою використання деревини від не сертифікованих постачальників.

З метою оцінки дієвості і ефективності стандарту лісоуправління його впливу на ліси і лісове господарство було проведено опитування відповідальних працівників, підприємства яких сертифіковані більш, ніж 2 роки. Це 47 респондентів, які представляють 92% усіх сертифікованих підприємств, як за їх кількістю, так і площею лісів.

Результати проведеного опитування засвідчують той характер і величину змін у веденні лісового господарства, які дозволяють стверджувати про ознаки екологічно орієнтованої трансформації лісогосподарського виробництва під впливом лісової сертифікації:

1. Має місце позитивний вплив на соціальні і екологічні аспекти лісогосподарської діяльності. Підприємства більш ретельно готують і здійснюють господарські заходи з урахуванням соціальних і екологічних наслідків. Велика увага приділяється створенню робітникам належних умов праці і забезпеченням засобами індивідуального захисту.
2. Збільшується частка складних (несуцільних) рубок головного користування та зростання природного поновлення лісів, що дозволяє наблизити розвиток лісових екосистем до природної динаміки їх розвитку.
3. Напрацьовується досвід і практика залишення цінних для збереження біорізноманіття компонентів лісу та виділення лісів особливо цінних для збереження. Збільшується площа лісів із обмеженим режимом лісокористування.

Разом із тим, верифікація окремих відповідей за низкою екологічних вимог ставить під сумнів системність і послідовність у прийнятті управлінських рішень, незворотність тих позитивних змін, які намітилися в окремих напрямках діяльності підприємств.

З метою об'єктивної оцінки впливу лісової сертифікації на ліси і лісове господарства було додатково опитано 12 представників неурядових громадських організацій у Закарпатській області.

Виявлено такі низку недоліки і слабкі сторони, які виявлені під час опитування як відповідальних працівників лісового господарства, так і представників неурядових організацій, зокрема:

- виконання вимог лісової сертифікації не стали невід'ємною частиною управлінських рішень та організації ведення лісового господарства;
- наявні протиріччя між принципами і критеріями FSC та національним законодавством;
- відсутня державна політика і програми розвитку лісової сертифікації;
- дотримання вимог лісової сертифікації зумовлює підвищення витрат, які переважно не компенсуються вигодами від реалізації деревини як сертифікованої;
- недостатнім є рівень координації та взаємодії між усіма учасниками процесу сертифікації;
- наявним є низький рівень залученості неурядових організацій та інших зацікавлених сторін до сертифікації;
- недостатньою є роз'яснювальна робота щодо процедур участі і вигод зі сторони лісогосподарських підприємств, органів сертифікації, представника FSC;
- відчувається брак знань з питань лісової сертифікації, спостерігається невинуватна консервативність і інертність при реалізації вимог стандарту, часто низький рівень культури виробництва.

Матеріали опитування не дають вичерпної відповіді на те, якою мірою дотримання вимог стандарту вплинуло на ведення лісового господарства в напрямі його екологізації. Проте варто зазначити на необхідності здійснення низки організаційних і управлінських заходів задля забезпечення його ефективності в умовах нашої країни.

Пропонуються такі пропозиції щодо підвищення дієвості лісової сертифікації

1. Спільно з Держлісагентством України та іншими центральними органами влади забезпечити розроблення і прийняття:

- нових і внесення змін й доповнень до чинних нормативно-правових актів, які сприятимуть виконанню вимог лісової сертифікації;
- національної лісової політики та стратегії розвитку лісової сертифікації, яка, зокрема, має включати:
 - о критерії ефективності, визначення пріоритетності і етапності сертифікації лісогосподарських підприємств;

- о екологізацію лісогосподарського виробництва, зокрема, збільшення частки несущільних способів рубок і забезпечення збереження біорізноманіття, виділення лісів особливо цінних для збереження;
 - о економічне стимулювання сертифікації підприємств лісового комплексу;
 - о удосконалення механізму реалізації необробленої деревини задля формування довгострокових стосунків з деревообробними підприємствами;
 - о механізм залучення громадськості до підготовки управлінських рішень в лісовому господарстві;
 - о науково-методичну і освітнянську підтримку лісової сертифікації.
2. За сприяння програми FLEG II, Дунайсько-Карпатської програми WWF, Міжнародного центру FSC та соціально відповідальних компаній підтримати виконання таких проектів і заходів:
- розроблення національного стандарту лісоуправління на основі оновленого переліку принципів і критеріїв FSC;
 - розроблення інформаційно-довідкових і тренінгових матеріалів для місцевих громад, органів місцевого самоврядування та неурядових організацій, а також проведення їх навчання з метою підвищення інформованості та активності у питаннях лісової сертифікації;
 - підготовка практичного посібника з лісової сертифікації, який включатиме приклади кращих практик;
 - розроблення і поширення навчальних матеріалів з питань лісової сертифікації для студентів лісогосподарських і біологічних факультетів вищих навчальних закладів;
 - формування мережі демонстраційних ділянок ведення лісового господарства відповідно до вимог лісової сертифікації з метою забезпечення обміну досвідом, розповсюдження знань і набуття необхідних навичок.

3. Початкові пропозиції щодо формування системи контролю руху деревини в Україні

Initial proposals for amendments to the legislation on improving the timber tracking system in Ukraine

Мета. Сформувати рамкову систему контролю руху деревини в Україні задля підвищення прозорості функціонування лісопромислового сектору, зменшення ризику незаконного походження деревини та її потрапляння у ланцюги постачання, створення умов для проведення незалежної оцінки ризику. Основу системи має скласти державно-приватне партнерство лісової галузі і лісопромислового комплексу.

Принципи:

1. Відкритість, яка передбачає інтеграцію державної та міжнародних систем контролю руху деревини.
2. Комплексність, що означає охоплення системою первинного і вторинного ринку деревини та виробів з неї.
3. Прозорість функціонування і чутливість до впливу зі сторони основних зацікавлених сторін.
4. Простота і не дискримінаційність у користуванні.
5. Доступність для її верифікації третьою стороною.
6. Економічна ефективність впровадження і функціонування.
7. Солідарна відповідальність учасників системи.

Зміст. Передбачається існуючі державні системи контролю руху деревини доповнити декларацією дотримання застосовного законодавства. Декларація має розглядатися як обов'язкова умова проведення лісозаготівель і реалізації деревини постійними лісокористувачами. З цією метою пропонується підготувати внесення відповідних змін і доповнень до законодавства.

Дотримання вимог стеження руху деревини підприємствами ліспромислового комплексу планується забезпечити на основі державно-приватного партнерства через добровільні зобов'язання з можливістю перевірки другою та/або третьою стороною. Стеження руху деревини передбачається здійснювати на основі товарно-транспортних накладних, а також із використанням таких електронних систем, як єдина державна система електронного обліку деревини та Online Claim Platform.

Сильні сторони:

1. Охоплює всіх постійних лісокористувачів та увесь первинний ринок лісопродукції.
2. Дозволяє відстежувати всю деревину та вироби з неї на вторинному ринку, що спрямовуються на експорт, та більшу частину вторинного ринку деревини і виробів з неї на внутрішньому ринку.
3. Можливість інтеграції з СНП та міжнародною системою сертифікації FSC.

Ризики. Добровільні засади запровадження стандартів контролю ланцюгів постачання продукції будуть ефективними у разі підвищення відповідальності бізнесу, який приєднався до державно-приватного партнерства.

Складові елементи:

Інформаційний: визначення переліку законодавчо-правових актів, які будуть оцінюватися на предмет відповідності фактичної діяльності підприємств законодавчим вимогам лісозаготівельної та іншої діяльності. За основу пропонується взяти мінімальний перелік застосовного законодавства, визначений директивами FSC-DIR-40-005 від 28.02.2013 року.

Аналітичний: формування процедур оцінки достовірності і повноти отриманої інформації про всі аспекти походження лісопродукції, ризику потрапляння в ланцюг постачання продукції незаконного походження. Зокрема, передбачається:

- розробити критерії оцінки ризику ймовірності порушення законодавчої норми (відсутність документу, підробка/підміна документу, невідповідність заявлених даних фактичним тощо);
- визначити методику оцінки та ранжування оцінок (експертний метод);
- сформулювати вимоги до експертної групи та саму групу;
- провести оцінку ризику на національному та відомчому рівнях (виокремити систему Держлісагентства);
- сформулювати процедури перегляду і оновлення оцінки ризику;
- передбачити можливість диференціації оцінки ризику для окремих регіонів чи підприємств на основі перманентного збору і обробки інформації.

Результати оцінки ризику пропонується розмістити на порталі <http://sfmu.org.ua/> або ж <http://www.fleg.org.ua/> з можливостями інтерактивного сервісу (інформування про незаконні рубки та спростування неправдивої інформації тощо).

Відстежуваність охоплює всі ланки проходження деревини від виробника (лісового господарства) до кінцевого споживача. Цей елемент забезпечує прив'язку кожної партії продукції кінцевого споживання до первинного виробника (лісового господарства) з оцінкою законності її походження. Пропонуються до використання такі системи контролю ланцюга поставок: перевідна (інформація про застосовне законодавство послідовно супроводжує конкретну партію деревини в процесі її трансформації в готову продукцію по усьому ланцюгу поставок); процентна (застосовується за FSC сертифікованих підприємств); кредитна (інформація про застосовне законодавство знеособлюється і переноситься на партії продукції протягом визначеного періоду виробництва).

Коригувальний: формування процедур і здійснення заходів щодо мінімізації ризиків потрапляння до ланцюга постачання деревини незаконного походження.

Пропозиції щодо удосконалення існуючих державних систем контролю руху деревини:

Сертифікат походження:

1. Забезпечення узгодження товарних позицій, для яких вимагається сертифікат походження при експорті з номенклатурою лісопродукції, яка підпадає під дію Регламенту ЄС.
2. Скорочення переліку документів, які передбачені для подачі в обласні управління лісового та мисливського господарства.
3. Передбачення можливості online-сервісу самостійної реєстрації документів та автоматичного генерування сертифікату походження на основі ТТН-ліс, а також передачі інформації до бази даних реєстрів сертифікатів та митних органів.

4. Передача відповідальності за окремі питання, а саме, коефіцієнти виходу пиломатеріалів, терміни використання ТТН та інші, на асоціації лісопромислових підприємств у рамках договору державно-приватного партнерства.

Єдина державна система електронного обліку деревини (ЄДСЕОД):

1. Підготовка і прийняття нормативно-правового акту, яким унормовується запровадження такої системи.
2. Реєстрація усіх нормативно-правових актів пов'язаних із ЄДСЕОД, у Міністерстві юстиції України з метою уникнення проблем з податковою інспекцією та іншими контролюючими органами.
3. Перегляд стандартів на вимірювання і встановлення технічних параметрів круглих лісоматеріалів.
4. Продовження роботи по формуванню вичерпного переліку сортиментів, які мають биркуватися поштучно.
5. Передбачення включення до ТТН-ліс додаткового поля інформації про статус сертифікованої деревини відповідно до прийнятої класифікації.

Консультації та обговорення. Оцінка законодавчо-правових засад формування системи контролю руху деревини та її ефективності і дієвості здійснювалася на основі опитування працівників лісового господарства, деревообробних компаній, центрального органу влади з питань ведення лісового господарства, органів сертифікації, науковців і освітян.

17

Опитування, яким було охоплено 42 респонденти, відбувалося:

- на інформаційному семінарі, який відбувся 21 травня (м. Львів) "Timber Chain of Custody certification by FSC scheme from an auditor's point of view: issues, mistakes, ways to solve, and prospects". Головним чином це були представники деревообробних компаній, органів сертифікації;
- під час програми підвищення кваліфікації працівників лісогосподарських підприємств 23 травня (м. Боярка). Респондентами були директори державних лісогосподарських підприємств;
- під час засідання робочої групи з питань удосконалення єдиної державної системи електронного обліку деревини, що відбулося 27 травня (м.Київ). Респондентами виступили керівники і співробітники Державного агентства лісових ресурсів України, обласних управлінь лісового і садово-паркового господарства, ДП «Укрлісконсалтинг».

Обговорення пропозицій відбулося під час круглого столу на тему «Оцінка стану та напрями розвитку системи контролю руху деревини в Україні», який відбувся 24 червня 2014 року (м. Київ). Близько 60 учасників взяли участь у круглому столі представляючи: центральний орган виконавчої влади з питань управління лісовим господарством, лісогосподарські підприємства, асоціації деревообробних підприємств, неурядові громадські організації, наукові і освітні заклади, організації-виконавці програми FLEG II. Особливість круглого столу полягала в тім, що він був проведений спільно з робочою групою Державного агентства лісових ресурсів України (Держлісагентства) з питань

модернізації єдиної державної системи електронного обліку деревини. Такий підхід до організації заходу дозволив забезпечити координацію діяльності програми FLEG II та його бенефіціару – Держлісагентства та забезпечити вироблення спільних пропозицій з формування системи контролю руху деревини.

4. Інформаційні повідомлення для розміщення на веб-сайтах FLEG II та WWF

Information press releases for FLEG 2 and WWF web sites

В засобах масової інформації, зокрема, спеціалізованих Інтернет сайтах висвітлювалася інформація пов'язана з проведенням інформаційного семінару та круглого столу, які передбачали інформування широкого кола зацікавлених сторін та проведення обговорення аналізу законодавства з питань системи контролю руху деревини впливу на неї лісової сертифікації та Регламенту ЄС, підготовки і обговорення пропозицій з формування удосконаленої системи контролю руху деревини.

4.1. Публікації пов'язані з виконанням проектного завдання

За підсумками інформаційного семінару «Досвід сертифікації ланцюга постачання деревини за схемою FSC (CoC) з погляду аудитора: проблеми, помилки, шляхи їх вирішення та перспективи», який відбувся 21 травня 2014 року в м. Львові, в газеті «Деревообробник» № 11-12 від 17 червня 2014 року опубліковано інтерв'ю з консультантом програми FLEG II Павлом Кравцем про вплив лісової сертифікації та Регламенту ЄС з питань торгівлі деревиною на експорт лісопродукції та ідеї щодо удосконалення системи контролю руху деревини.

Друга публікація в газеті «Деревообробник» № 13-14 від 15 липня 2014 року була присвячена круглого столу на тему «Оцінка стану та напрями розвитку системи контролю руху деревини в Україні», який відбувся 24 червня 2014 року (м. Київ). Публікація в основному була присвячена обговоренню початкових пропозицій щодо формування системи контролю руху деревини.

4.2. Інформаційна підтримка за допомогою веб-сайті

Підтримка щодо поширення інформації про заплановані і проведені заходи була отримана від партнерів і бенефіціару регіональної програми, зокрема сайту Державного агентства лісових ресурсів України (<http://dklg.kmu.gov.ua/>), сайту «Сталий розвиток лісового господарства України», який підтримується WWF (<http://sfmu.org.ua/>), сайту Лісової наглядової ради Росії та країн СНД (<http://www.fsc.ru/>).

Інформація про проведений семінар «Досвід сертифікації ланцюга постачання деревини за схемою FSC (CoC) з погляду аудитора: проблеми, помилки, шляхи їх вирішення та перспективи», а також усі презентаційні матеріали була розміщена на таких сайтах:

<http://sfmu.org.ua/ua/news/246-2014-06-08-21-57-53>

<http://www.fsc.ru/?mod=news&id=805>

Інформація про проведений круглий стіл на тему «Оцінка стану та напрями розвитку системи контролю руху деревини в Україні» з пропозиціями щодо удосконалення системи контролю руху деревини було розміщено на сайтах:

<http://www.fleg.org.ua/news/347>

http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=121548&cat_id=32888

<http://sfmu.org.ua/ua/news/259-2014-07-03-08-24-00>

<http://www.fsc.ru/?mod=news&id=822>

<http://www.ekosphaera.org/Novini/06-2014-01.html>

<http://www.enpi-fleg.org/news/analysis-and-developments-of-timber-flow-control-system-in-ukraine/>

Окрім цього усі аналітичні матеріали та пропозиції, які торкаються проектного завдання передані для розміщення на українськомовному сайті програми <http://www.fleg.org.ua/>

Додаток А

Annex A

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ: Огляд законодавства з питань системи контролю руху лісопродукції в Україні

ANALITICAL REPORT: Analysis of legislative framework on timber tracking system in Ukraine

Підготовлено консультантом програми П.В. Кравцем

ЗМІСТ

Вступ	21
Розділ 1. Законодавчо-правові засади формування системи контролю руху деревини в Україні	22
Розділ 2. Законодавче забезпечення функціонування сертифікату походження деревини	26
Розділ 3. Законодавче забезпечення функціонування єдиної державної системи електронного обліку деревини	28
Розділ 4. Оцінка законодавчого забезпечення на основі матеріалів опитування	30
Висновки	36
Додаток А	39
Додаток Б	41

Вступ

Аналіз проблем правозастосування в лісовому секторі як розвинутих, так і країн, що розвиваються свідчить про занепокоєння суспільства проблемами незаконних лісозаготівель, включаючи торгівлю, транспортування і переробку деревини незаконного походження. Зростає усвідомлення того, що для боротьби з цими негативними явищами необхідні зусилля усього суспільства: державних органів влади, інститутів громадянського суспільства, лісопромислового бізнесу. Види і напрями дій мають бути узгоджені і реалізовані у відповідності з національною специфікою правозастосування в лісовому секторі.

Накопичений закордонний досвід вказує на те, що ефективна протидія можлива там, де налагоджено ефективний контроль за лісокористуванням, ведеться відстежування походження деревини, яка надходить в обіг, контролюється процес торгівлі лісоматеріалами і переробки деревини, налагоджено взаємодію між державними органами управління, правоохоронними органами, відповідальним бізнесом, природоохоронними організаціями, місцевими громадами для досягнення сталого лісового господарства.

Одним із найбільш важливих напрямів процесу програми «Правозастосування та управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства і партнерства-2» (FLEG II) є розвиток систем контролю руху деревини, які можуть реалізовуватися як державними органами (як власником лісів), так і лісопромисловими компаніями в процесі заготівлі, переробки, транспортування, закупівлі і продажу деревини та виробів з неї.

Даний звіт містить аналіз законодавчих положень, які регламентують формування і функціонування системи контролю руху деревини в Україні (Додаток А). З цією метою опрацьовано управлінські, бухгалтерські і торгові підсистеми обліку та відстежуваності лісопродукції по усьому ланцюгу від виробника до споживача. Аналіз доповнено матеріалами опитування широкого кола фахівців лісового господарства, лісопромисловців, аудиторів, представників обласних управлінь лісового та мисливського господарства, підприємства «Укрлісконсалтинг» щодо ефективності і дієвості чинної системи (Додаток Б).

Підготовка звіту була здійснена при участі і допомозі С.В. Розвода, М.М. Лазебника, М.Г. Голуба, А.Е. Оборської, М.Є.Довгаля яким автор висловлює глибоку подяку.

Розділ 1. Законодавчо-правові засади формування системи контролю руху деревини в Україні

Відповідно до Лісового кодексу України, деревина в круглому виді, як продукція лісового господарства, отримується при використанні лісових ресурсів у порядку проведення рубок головного користування, що проводяться в стиглих і перестиглих насадженнях. Деревина заготовляється також під час здійснення лісогосподарських заходів з метою поліпшення якісного складу лісів, їх оздоровлення, посилення захисних властивостей (рубки догляду за лісом, санітарні рубки, лісовідновні рубки в деревостанах, що втрачають захисні, водоохоронні та інші корисні властивості, рубки, пов'язані з реконструкцією малоцінних молодняків і похідних деревостанів тощо). Крім того її можна отримувати під час проведення інших заходів (розчищення лісових ділянок, вкритих ліською рослинністю, у зв'язку з будівництвом гідровузлів, трубопроводів, шляхів тощо).

Виключне право на заготівлю деревини, згідно зі статтею 19 Лісового кодексу України, покладено на постійних лісокористувачів. Так само вони мають право власності на заготовлену ними продукцію та доходи від її реалізації.

Особливості лісогосподарського виробництва впливають на вибір і застосування методів вимірювання, оцінки і обліку утвореної в процесі лісозаготівель продукції. Зокрема йдеться про похибку при оцінці сортиментної структури заготівель при відведенні лісосік, а далі про її виникнення при застосуванні стандартів на вимірювання об'єму сортиментів. Так само розбіжності виникають при встановленні якісних параметрів і призначення деревини для подальшого використання. Така ситуація не може не братися до уваги при формуванні систем контролю руху деревини, так як потенційні проблеми її застосування вже можуть закладатися на етапі створення продукції.

Законодавчо-правові засади формування системи контролю руху лісопродукції можна охарактеризувати опрацьовуючи управлінську, бухгалтерську та торговельну підсистеми обліку й контролю, які сформувалися на державних лісогосподарських підприємствах. Кожна з них не є ізольованою і самодостатньою, а більше доповнює одна одну.

Відомо, що підставою для проведення рубок є спеціальний дозвіл на заготівлю деревини – лісорубний квиток¹. Відповідно до нього *ведеться облік дозволених до відпуску запасів деревини*, встановлюються строки здійснення лісових користувань та вивезення заготовленої деревини², інші умови здійснення спеціального використання лісових ресурсів. Зокрема, в лісорубному квитку зазначається кількість деревини, яку очікується заготовити із розподілом її за категоріями технічної придатності на ділову і дров'яну.

¹ Закон України «Про внесення змін до Лісового кодексу України» від 8.02.2006 р. № 3404-IV.

² «Порядок видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів» (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 р. № 761).

Матеріали матеріально-грошової оцінки містять більш детальну інформацію, зокрема розподіл ділової деревини за категоріями крупності (велика; середня; дрібна). На їх основі здійснюється обчислення величини збору за спеціальне використання лісових ресурсів, але у той же час вони використовуються для контролю виходу ділових сортиментів.

Відповідність фактично заготовленої деревини, обсягу, який передбачено в лісорубному квитку за поділом на ділову і дров'яну, встановлюється під час огляду місць заготівлі деревини, використовуючи при цьому копії лісорубних квитків і довідки про кількість заготовленої деревини. За результатами огляду складається акт огляду місць використання лісових ресурсів³.

Таким чином на початковому етапі утворення продукції, обліком і контролем охоплено не стільки кінцеву продукцію лісового господарства, скільки її окремі характеристики (обсяги (у куб. м) ділової і дров'яної деревини).

Власне утворення і облік продукції лісозаготівель відбувається під час приймання лісопродукції матеріально відповідальними особами по мірі заготівель на кожній окремій ділянці: форма ЛГ- 4 «Щоденник приймання лісопродукції по заготівлі» при сортиментній заготівлі; форма ЛГ-5 «Щоденник приймання робіт по розкряжуванню деревних хлестів»⁴ при хлистовій заготівлі. З моменту утворення сортиментів відомими стають усі характеристики, що притаманні деревині, як товару: найменування; порода; сорт; геометричні розміри (діаметр і довжина); об'єм.

Вивезення лісопродукції здійснюється за спеціалізованою товарно-транспортною накладною ТТН-ліс⁵ для державних лісогосподарських підприємств, а інші постійні лісокористувачі й надалі користуються типовою формою № 1-ТН, що затверджена наказом Мінтрансу України від 29.12.1995 р. №488/346. Зазначені форми використовуються як для здійснення перевезень в межах підприємства, так і реалізації лісопродукції покупцеві. При відпуску лісопродукції на додачу до товарно-транспортної накладної додається «Специфікація-накладна на відправлення лісопродукції» (форма ЛГ-25). Вона містить кількісні, якісні і геометричні характеристики лісопродукції: сортимент; порода; сорт; довжина; діаметр за ступеннями товщини із зазначенням кількості колод і кубічних метрів.

Матеріально-відповідальна особа, що відправила лісопродукцію, повинна зробити звірку відправленої (отриманої) на кінцевий склад продукції на підставі реєстру товарно-транспортних накладних на відпуск деревини (форма ЛГ-9).

Приймання лісопродукції на кінцевому складі проводиться завідувачем складом або іншою матеріально-відповідальною особою. На основі прийнятих товарно-транспортних накладних складається журнал надходження лісопродукції (форма ЛГ-10).

³ «Методичні вказівки з відведення і таксації лісосік, видачі лісорубних квитків та огляду місць заготівлі деревини в лісах Державного агентства лісових ресурсів України» (затверджені наказом Державного агентства лісових ресурсів України від 21.01.2013 № 9).

⁴ Тут і надалі, форми з позначенням ЛГ, затверджені наказом Держкомлісгоспу України від 19.12.2003 р. №206.

⁵ Затверджено наказом Міністерства інфраструктури України та Міністерства аграрної політики та продовольства України від 29.11.2013 р. № 961/707.

Відпуск лісопродукції споживачам відбувається на підставі наряду на відпуск лісопродукції (форма ЛГ-11). Далі, як зазначалося раніше для вивезення продукції складається товарно-транспортна накладна (форма ТТН-ліс) або ж товарно-транспортна накладна (типова форма 1-ТН), якщо йдеться про інших постійних лісокористувачів, разом із додатком до неї.

Облік лісопродукції матеріально-відповідальною особою здійснюється шляхом щомісячного складання і подачі бухгалтеру виробничого підрозділу звіту у вигляді «Рапорту про рух лісопродукції» (форма ЛГ-6) з додаванням до нього всіх документів по надходженню і списанню лісопродукції, а також «Реєстру товарно-транспортних накладних» (форма ЛГ-9). Залишки і рух лісопродукції обліковуються окремо від деревини (лісопродукції) одержаної від рубок формування та оздоровлення лісів, інших заходів, пов'язаних з веденням лісового господарства, головного користування і лісопродукції від інших надходжень.

Одночасно зі звітом матеріально-відповідальні особи подають «Журнал реалізації (відпуску) лісопродукції» (форма ЛГ-19), в якому вказується відвантаження, номер наряду на відпуск або договору, номер вагону або ТТН, одержувач, сортимент, кількість та вартість відпущеної лісопродукції.

Коротко охарактеризуємо основні положення бухгалтерського обліку лісопродукції. Бухгалтерами підрозділів на підставі первинних документів складаються журнали виконаних робіт (форми ЛГ-2 і ЛГ-3) окремо за видами рубок та іншими заходами. Також формується «Журнал реалізації лісопродукції» (форма ЛГ-19) за місцями зберігання лісопродукції (на верхньому складі, на трелях, кінцевих складах), по діловій деревині – по породах, сортиментах, сортах, групах діаметрів; дров – по групах порід. Серед іншого вказується інформація про кількість і вартість відпущеної продукції. Журнал складається окремо по кожному виду оплати лісопродукції (за готівку, безготівковий розрахунок, в рахунок бартерних операцій та ін.). На підставі рапортів формується «Звіт про рух лісопродукції» у цілому по підрозділу та за кожною матеріально-відповідальною особою.

Бухгалтерія підприємства зводить Звіти в додатку до журналів-ордерів №№ 5, 5-1 про рух лісопродукції в лісі і на проміжних складах (трелях) окремо від рубок формування та оздоровлення лісів та інших заходів, окремо від рубок головного користування, а в додатку № 1 до журналів-ордерів № № 5, 5-2 – випуск готової продукції.

Лісопродукція, що знаходиться на лісосіках і проміжних складах, та нерозкряжовані хлисти на кінцевих складах відносяться до незавершеного виробництва і обліковується на субрахунку № 232 «Лісогосподарське виробництво». При прийнятті на підприємстві технології організації робіт, коли лісопродукція вивозиться з лісосік і проміжних складів на склад споживача або реалізується на сторону, то її відносять до готової продукції. Щомісячно вивезена лісопродукція на кінцеві склади списується з субрахунку № 232 на субрахунок № 233, а звідти після додаткових витрат по вивезенню, розкряжуванню списується на рахунок № 26 «Готова продукція» по фактичній собівартості.

Зведені дані по Звітах про рух лісопродукції по лісництвах і цехах є підставою для обліку лісопродукції в грошовому виразі.

Незважаючи на наявність безпосереднього зв'язку між управлінським і бухгалтерським обліком, зберігаються відмінності, які зумовлені особливостями лісогосподарського виробництва. Так, фактична собівартість лісопродукції калькулюється в розрахунку на знеособлений кубічний метр деревини, без диференціації за розмірами, породами і сортами. Обумовлено це тим, що всі вказані різновиди лісопродукції виготовляються в єдиному технологічному процесі і в готовому вигляді оцінюються після його завершення⁶. Таким чином, якщо управлінський облік оперує кількісними, якісними і вартісними характеристиками для кожного окремого виду продукції, то в системі бухгалтерського обліку частина характеристик прив'язана до знеособленого кубічного метра деревини.

Так, при реалізації готової продукції списується її собівартість (фактична) з кредиту рахунка № 26 «Готова продукція» в дебет рахунка № 90 «Собівартість реалізації» (субрахунок № 901 «Собівартість реалізованої готової продукції»). Тобто, у аналітичному обліку фіксується лісопродукція за кожною ціною позицією, а собівартість відноситься на знеособлений кубічний метр деревини.

Внутрішньогосподарський облік і контроль посилюються торгівельною підсистемою при реалізації продукції.

Стаття 67 Господарського кодексу України встановлює, що відносини підприємства з іншими підприємствами, організаціями та громадянами здійснюються на основі *договорів*. Цивільний кодекс України⁷ деталізує законодавчі положення щодо договору купівлі-продажу товару, прав, обов'язків і відповідальності сторін. Зокрема, регламентуються істотні положення при виникненні майнових відносин як предмет договору, кількість, асортимент, якість, ціна товару та деякі інші.

Підприємства реалізуючи свою продукцію шляхом проведення аукціонів з продажу необробленої деревини, або ж заключення прямих договорів. Запровадження аукціонів розглядалося як один із чинників підвищення прозорості функціонування ринку необробленої деревини, встановлення справедливих ринкових цін, першочергового забезпечення потреб у деревині вітчизняних підприємств тощо. Зазначимо, що як і у попередніх випадках, положення про реалізацію необробленої деревини на аукціонах поширюється виключно на державні підприємства лісового господарства⁸. Для участі в аукціоні лісогосподарське підприємство укладає договір з товарною біржею про проведення аукціону з продажу необробленої деревини та надає для оприлюднення на її сайті інформацію з пропозицією реалізації деревини на аукціоні в розрізі лотів. Інформація має вичерпну характеристику лісоматеріалів за описом, який узгоджується з відповідними стандартами. Оприлюднення інформації про наявні деревні ресурси є важливим елементом формування системи контролю руху деревини більше з точки зору відкритості і прозорості самого процесу, а отже і посилення довіри до лісової галузі в цілому.

⁶ «Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) на підприємствах, що належать до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України» (затверджені наказом Державного агентства лісових ресурсів України від 14.05.2013 р. № 124).

⁷ Цивільний кодекс України (від 16.01.2003 р. № 435-IV).

⁸ «Положення про організацію та проведення аукціонів з продажу необробленої деревини» (затверджено наказом Державного комітету лісового господарства України 19.02.2007 р. № 42).

В свою чергу, покупець для участі в торгах укладає з біржею договір та подає заявку про участь в аукціоні. На підставі аукціонного свідоцтва покупець і продавець протягом трьох днів зобов'язані підписати договір купівлі-продажу. Згідно з умовами договору купівлі-продажу продавець має поставити необроблену деревину покупцеві відповідно до визначеного базису поставки та якісної характеристики, а покупець – прийняти її та оплатити.

Аналіз законодавчих норм і положень, які регламентують функціонування підсистем управлінського, бухгалтерського і торговельного обліку вказує на їхню повноту і достатність у вирішенні завдань контролю лісопродукції, а також придатність для формування спеціалізованих систем попередження незаконного обігу деревини на національному ринку.

Бурхливий розвиток світових тенденцій в напрямку сталого ведення лісового господарства та підвищення попиту на легально заготовлену деревину в світі, ініціював необхідність вдосконалення принципів і законодавчо-правових засад побудови систем контролю руху деревини. Серед інших необхідно виокремити запровадження сертифікату походження та єдиної державної системи електронного обліку деревини.

Розділ 2. Законодавче забезпечення функціонування сертифікату походження деревини

Суттєві зміни в системі законодавчого забезпечення розпочалися за наслідками Міністерської декларації в Санкт-Петербурзі (2005) по проблемам правозастосування в лісовому секторі. Зокрема, визнаючи наявність проблем із незаконними рубками, представники урядів взяли на себе зобов'язання щодо формування **систем стеження за походженням деревини**, які можуть бути перевірені третьою стороною.

Україна, ще до проведення конференції, створила законодавчу базу для виконання таких зобов'язань. Йдеться про Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів» від 8 вересня 2005 р. № 2860-IV. Відповідно до нього було заборонено експорт цінних та рідкісних порід дерев, а реалізація лісоматеріалів допускається лише при наявності сертифікату про походження. Зміст законодавчої норми полягає в тім, що сертифікат про походження підтверджує **законність придбання** лісоматеріалів.

«Тимчасовий порядок видачі сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій», що був затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21 грудня 2005 р. № 1260 встановив, що такий сертифікат є **обов'язковим документом** при здійсненні експорту лісоматеріалів усіма суб'єктами господарської діяльності.

Прагнення забезпечити функціонування такої системи контролю лісопродукції було підтверджено в «Концепції реформування і розвитку лісового господарства», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2006 р. № 208-р. Відповідно до неї одним із способів розв'язання проблем лісового господарства є «... *запровадження системи контролю (сертифікатів) походження лісопродукції для забезпечення захисту ринку від незаконно отриманої деревини*». Важливо, що така система відповідно до концепції не повинна була обмежуватися лише стеженням руху деревини, яка спрямовується на експорт.

Задля забезпечення контролю руху деревини по усіх ланцюгах поставки продукції, розглядалися можливості введення відповідного сертифікату походження при реалізації на внутрішньому ринку за аналогією до сертифіката про походження лісоматеріалів для здійснення експортних операцій. Ймовірно, через складнощі розробки, затвердження і функціонування відповідної системи обліку і контролю таких сертифікатів, розроблений проект регуляторного акту⁹ не був затверджений.

Згодом, наказом Державного комітету лісового господарства України від 07.09.2007 р. № 528 була затверджена форма сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій та інструкція щодо заповнення форми сертифіката про походження. В подальшому форма сертифіката була спрощена в частині забезпечення безпеки від підробки бланку сертифіката. Такі зміни були унормовані наказом Мінагрополітики України від 20.08.2012 р. № 513 «Про внесення зміни до Інструкції щодо заповнення форми Сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій».

З метою впорядкування адміністративної послуги по видачі сертифікатів походження, Держкомлісгоспом України було прийнято наказ від 07.09.2009 р. № 230 «Про затвердження Стандарту адміністративної послуги з видачі сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій». На підставі цього стандарту обласні управління лісового та мисливського господарства розробили свої внутрішні процедури по забезпеченню виконання адміністративної послуги.

Для отримання сертифіката походження, господарюючими суб'єктами – постійними лісокористувачами мають подаватися такі документи: заява; оригінал рахунку-фактури (інвойсу); копія лісорубного квитка, завірена печаткою підприємства; копія сортиментної структури, завірена печаткою підприємства; оригінал акту переробки для пиломатеріалів. У тому разі коли експортерами є інші суб'єкти підприємницької діяльності, у т.ч. фізичні особи-підприємці, надаються такі документи: заява; оригінал рахунку-фактури (інвойсу); оригінали та завірені печаткою копії товарно-транспортних накладних, до яких в обов'язковому порядку прикладається специфікація-накладна (форма ЛГ–25), та/або

⁹ «Порядок видачі Сертифіката про походження лісоматеріалів необроблених при реалізації на внутрішній ринок» http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=57033&cat_id=37179&search_param=%F1%E5%F0%F2%E8%F4%B3%EA%E0%F2&searchForum=1&searchDocarch=1&searchPublishing=1.

залізничних накладних; експортний контракт; оригінал договору, укладеного між експортером та держлісгоспом на придбання лісоматеріалів.

Перелік документів, які вимагаються для оформлення сертифікату перевищує той, який передбачено законодавством. Наприклад, суб'єкти господарської діяльності додатково мають надавати оригінал експортного контракту, договору на купівлю деревини на внутрішньому ринку. При цьому експортер не захищений від поширення інформації, яка є його комерційною таємницею.

У разі проходження деревини через низку покупців та/або переробників деревини, останній з них має зібрати повний комплект відповідних документів дійшовши до первинного виробника лісопродукції – лісового господарства. При цьому він має подбати про перевірку документів на предмет їх повноти і логічного часового зв'язку при переході деревини від покупця до продавця.

Після видачі сертифікату на проставлених оригіналах супровідних документів здійснюється відмітка із зазначенням номера і дати виданого сертифіката для унеможливлення видачі за цими самими документами сертифіката повторно. Копія транспортної або залізничної накладної про придбання лісо- і пиломатеріалів або лісорубного квитка (для постійних лісокористувачів) зберігається із сертифікатом в обласних управліннях лісового та мисливського господарства.

Оригінал сертифікату походження видається експортеру обласними управліннями лісового та мисливського господарства для пред'явлення на митниці. З метою оперативного контролю та уникнення можливості підробки сертифікатів, на другий-третій день після їх видачі номери сертифікатів походження стають доступними для митних органів.

Одним із методів попередження потрапляння незаконної деревини, яка спрямовується на експорт, є встановлення нормативів виходу пиломатеріалів з деревини в круглому виді. Незважаючи на відсутність такої системи контролю жодним нормативним документом, вона по факту використовується у практиці обласних управлінь лісового та мисливського господарства.

Не узгодженим лишається визначення переліку лісоматеріалів і пиломатеріалів, експорт яких передбачає видачу сертифікату походження. Він не охоплює усі коди товарів, що вироблені з деревини. Наприклад, при експорті лісоматеріалів пиляних завтовшки більш як 6 мм (паркет) вимагається сертифікат, а у разі зменшення товщини до 5 мм і менше, вже ні (ламель).

Таким чином, за допомогою запровадження сертифікату походження систему контролю руху деревини було посилено при реалізації продукції на експорт. Це в свою чергу зумовило підвищення солідарної відповідальності при здійсненні операцій з купівлі-продажу деревини, зменшило ризики потрапляння у ланцюги експортних поставок продукції деревини незаконного походження.

Розділ 3. Законодавче забезпечення функціонування єдиної державної системи електронного обліку деревини

Наступним етапом формування системи контролю руху деревини слід вважати запровадження єдиної державної системи електронного обліку деревини (ЄДСЕОД). Законодавчою базою її розроблення і втілення стала «Концепція створення єдиної державної системи електронного обліку деревини», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 1090-р.

Створення системи електронного обліку деревини було спрямовано на розв'язання таких проблем як незаконні рубки та існування тіньового ринку деревини. Очікується, що вона має стати дієвим фактором підвищення ефективності лісогосподарського виробництва за рахунок застосування сучасних логістичних та управлінських рішень, скорочення часу на формування облікової та звітної документації, зменшення простою транспортних засобів, підвищення виходу цінних сортиментів та виробничої дисципліни.

План заходів щодо реалізації Концепції конкретизував завдання системи, зокрема, щодо **поштучного маркування** та ведення електронного обліку круглих лісоматеріалів безпосередньо на лісосіках, а також тих, що надходять з лісосік у місця їх складування, зберігання, переробки та відвантаження кінцевому споживачу. Таким чином йдеться про обмеження її використання первинним ринком лісопродукції.

Система має забезпечувати ведення електронного обліку по прийманню, переміщенню, інвентаризації та реалізації деревини. Так, внесені облікові дані про марковану деревину зберігаються в пам'яті мобільного терміналу (КПК) і за допомогою каналів зв'язку GSM передаються до інформаційно-телекомунікаційної мережі системи з забезпеченням роздрукування первинних облікових документів безпосередньо на лісосіці. В базі даних системи формується галузевий реєстр, користуючись яким працівники державної лісової охорони можуть оперативно встановити місце заготівлі та законодавчі підстави для заготівлі деревини, та контролювати її рух від лісосіки до кінцевого споживача.

Реалізовувати Концепцію передбачалося двома етапами. На першому (2009-2010) ставилися завдання щодо: розроблення та адаптація програмного забезпечення процесів електронного маркування та обліку деревини; запровадження поштучного обліку круглих лісоматеріалів безпосередньо на лісосіках; формування галузевого електронного реєстру для обліку деревини під час її реалізації та створення комп'ютеризованої системи контролю походження та обігу деревини (від заготівлі до реалізації). На другому етапі передбачалося, зокрема: запровадження електронного обліку деревини під час таксації та відведення лісосіки, забезпечення застосування автоматизованого контролю даних щодо обсягу фактичного виходу заготовленої деревини; розроблення та забезпечення функціонування систем підтвердження походження деревини, зокрема автоматизації процедури аналізу та порівняння інформаційних даних щодо обсягу, якості та етапів обігу деревини; створення єдиної державної системи електронного обліку деревини;

електронних систем взаємодії з органами МВС, Держмитслужби, ДПА щодо контролю за обігом деревини та протидії функціонуванню тіньового ринку.

Таким чином, за задумом розробників Концепції, дія системи починається на етапі утворення лісопродукції, при відведенні лісосік, здійснюючи в подальшому автоматизований контроль фактичного виходу деревини, а далі забезпечувати поштучне стеження деревини в круглому виді на усіх етапах обігу з можливістю контролю зі сторони правоохоронних органів.

На особливу увагу заслуговують ті положення Концепції та плану заходів, які передбачали розроблення на першому етапі комп'ютеризованої системи **контролю походження** і обігу деревини, а на другому автоматизованої системи **підтвердження походження деревини**. В якості критеріїв оцінки походження деревини використовуються: час, порода, якість і обсяг. Вважаємо, що ці положення Концепції є ключовими в контексті оцінки систем контролю руху деревини. Однак в жодних інших документах щодо створення ЕДСЕОД не згадується система підтвердження походження деревини та, зокрема, її зв'язок із сертифікатами походження.

Крім того, питання, порушені в Концепції виходять далеко за внутрішньогалузеві завдання і торкаються необхідності перегляду стандартів на вимірювання і встановлення технічних параметрів круглих лісоматеріалів, узгодження податкового, бухгалтерського і управлінського обліку, регламентації функціонування системи як на первинному, так і вторинному ринку деревини, взаємодії з правоохоронними і контролюючими органами.

На даний час реалізація положень Концепції відбувається на державних підприємствах з високим лісоресурсним потенціалом. Зокрема, наказом Державного агентства лісових ресурсів від 27.06.2012 № 202 було затверджено Тимчасову інструкцію з електронного обліку продукції лісозаготівель, лісопиляння і деревообробки на підприємствах. Інструкція визначила порядок обліку продукції лісозаготівель, лісопиляння і деревообробки із застосуванням електронних засобів маркування та обліку деревини на підприємствах Держлісагентства України, де запроваджується Єдина державна система електронного обліку деревини.

В інструкції було запропоновано визначення електронного обліку деревини як «... системи фіксації та оформлення руху деревних ресурсів із застосуванням засобів автоматизації на усіх етапах лісозаготівельних робіт з занесенням та передачею інформації покладного (штабельного) обліку за допомогою сучасних інформаційних технологій для подальшого використання в **бухгалтерському та управлінському обліку**».

Таким чином, введення в дію положень інструкції означає інтеграцію системи електронного обліку до бухгалтерського і управлінського обліків. Такий напрям розвитку хоча і безпосередньо не визначений серед пріоритетних завдань по реалізації системи, але виглядає логічним продовженням її впровадження. Авторизований користувач може скористатися системою електронного обліку деревини, яка сформована на основі програми 1С «Підприємство» за таким Інтернет посиланням:

<http://ukrles.winforstpro.com.ua/uk/>.

Отже, тепер усі етапи утворення деревини і проходження її по технологічному ланцюгу, зокрема, там де передбачається здійснення обліку, супроводжуються автоматизацією процесів його проведення.

Одним із останніх нормативних документів, які стосуються електронного обліку деревини став спільний наказ Мінінфраструктури та Мінагрополітики «Про затвердження спеціалізованої форми товарно-транспортної накладної при перевезенні деревини автомобільним транспортом (ТТН – ліс)» від 29 листопада 2013 р. № 961/707. Його поява, яка запровадила нову форму накладної була викликана необхідністю реалізації можливостей автоматизації процесів відпуску деревини споживачеві на верхньому чи нижньому складах і друку цього документу.

Таким чином враховуючи, що суб'єктами реалізації ЄДСЕОД є лише постійні лісокористувачі, а регламентація обліку стосується лише круглих лісоматеріалів, функціонування такої системи контролю руху деревини обмежується вирішенням галузевих, але не національних і міжнародних проблем розвитку ринку лісопродукції.

Розділ 4. Оцінка законодавчого забезпечення на основі матеріалів опитування

З метою оцінки ефективності існуючих механізмів контролю руху деревини в Україні через застосування вітчизняного законодавства було проведено опитування цільової аудиторії, що прямо чи опосередковано пов'язана із реалізацією та купівлею деревини на вітчизняному ринку з використанням анкети. Опитування проводилось на семінарі «Досвід сертифікації ланцюга постачання деревини за схемою FSC (CoC) з погляду аудитора: проблеми, помилки, шляхи їх вирішення та перспективи» у рамках проведення XVII міжнародної виставки «Деревообробка» (м. Львів), а також на засіданні робочої групи з питань модернізації ЄДСЕОД при Держлісагентстві України та шляхом опитування директорів державних лісогосподарських підприємств.

Всього було опитано 42 респондента, половина з яких має відношення до лісогосподарського виробництва і близько 20% - деревообробної галузі. До категорії «Інше» увійшли представники аудиторських компаній з лісової сертифікації та консалтингових організацій, включаючи ДП «Укрлісконсалтинг». До категорії «Управління» увійшли респонденти, що є представниками управлінської сфери лісової галузі – Держлісагентства та обласних управлінь лісового та мисливського господарства.

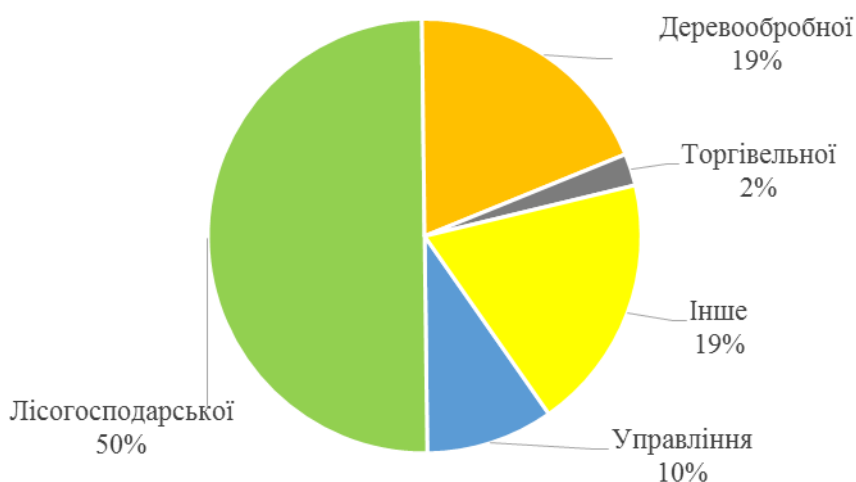

Рис.1 Відповідь на питання: «До якої сфери діяльності відноситься Ваше підприємство (організація, установа?)»?

У першій частині анкетування ставилось за мету з'ясувати актуальність проблеми обігу незаконної деревини та ступінь її прояву на вітчизняному ринку.

Як засвідчують результати опитування, переважна кількість респондентів (30 опитаних) визнають проблему обігу незаконної деревини в Україні (Рис. 2). Але щодо оцінки критичності цієї проблеми для економіки України думки опитуваних розділились - більше половини (55%) з усіх опитаних оцінюють дану ситуацію як «достатньо критичну» (Рис. 3), а 43% - як «не критичну» тобто не суттєву.

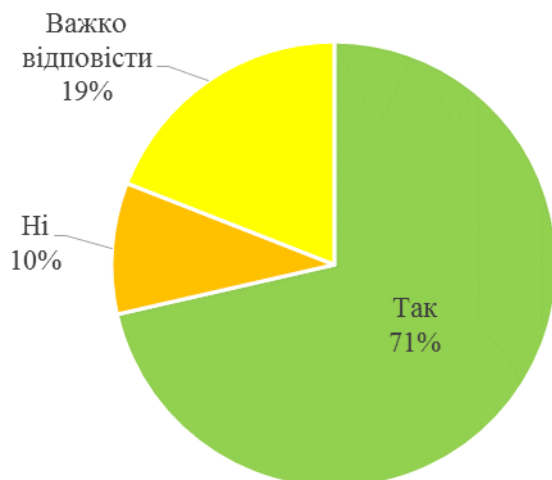

Рис. 2. Відповідь на питання: «Чи відома Вам проблема обігу незаконної деревини в Україні?»

Необхідно зазначити, що жоден з респондентів не відзначив найвищого ступеня критичності проблеми незаконного обігу деревини на вітчизняному ринку, а також є прибічники точки зору, що ця проблема в Україні відсутня.

Рис. 3. Відповідь на питання: «На Вашу думку, наскільки критичною для економіки України є ситуація щодо обігу незаконної деревини в Україні?»

Якщо узагальнити результати відповідей на Питання 2 і 3, можна припустити, що така розбіжність у відповідях спостерігається внаслідок розбіжностей у розумінні поняття незаконності походження деревини. Підтвердженням цьому є достатньо значна частка респондентів (п'ята частина), яким було важко однозначно відповісти на питання щодо наявної проблеми обігу незаконної деревини в Україні, і одна половина з них оцінила існуючу ситуацію як не критичну, а інша – як достатньо критичну.

Наступна частина питань була спрямована на визначення ступеня сформованості вітчизняного законодавства у сфері забезпечення контролю за рухом деревини та можливих шляхів його вдосконалення щодо протидії процесу незаконного обігу.

У процесі опитування з'ясувалось, що респонденти схильються до думки про недостатність законодавчого забезпечення контролю руху деревини. Так, частка респондентів, які вважають, що законодавство потребує незначних поправок складає 38%. Такий самий відсоток опитаних вважає за необхідне проведення кардинальних змін. Цікаво, що остання думка має своїх прихильників серед представників як лісогосподарської, так і деревообробної та управлінської сфер діяльності.

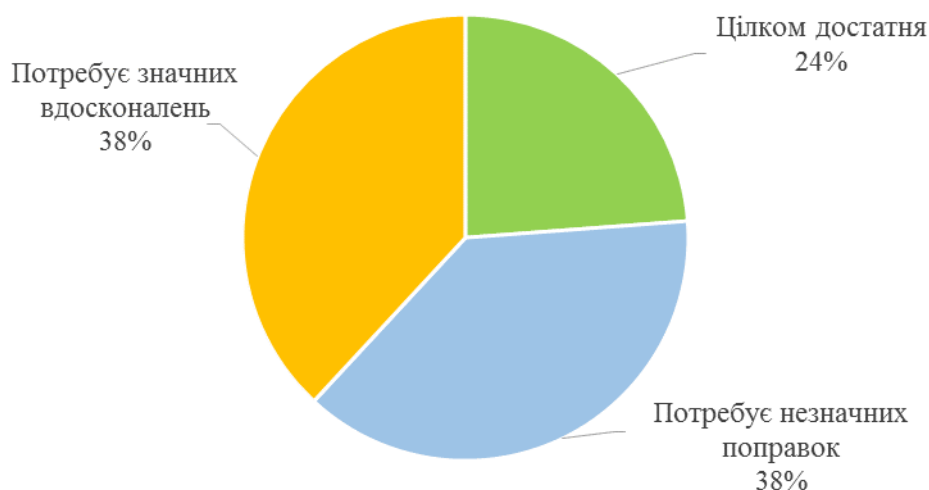

Рис. 4. Відповідь на питання: «Наскільки достатнім, на Ваш погляд, є вітчизняне законодавство щодо забезпечення контролю руху деревини з метою встановлення походження деревини та запобігання обігу незаконної лісопродукції?»

Серед законодавчих норм, що потребують перегляду переважно відзначені ті, що стосуються системи обліку деревини, зокрема щодо повноцінного узаконення електронного обліку деревини на усіх лісокористувачів, тобто до загальнодержавного, а не відомчого рівня, а також щодо перегляду вимог до маркування деревини та правил відпуску деревини на пні.

При оцінці ефективності уже існуючих важелів держави щодо контролю за рухом деревини думки респондентів розділились практично порівну (Рис. 5) – 48% з них вважають, що правозастосування є неефективним чи взагалі відсутнє, а 47% вважають, що воно є ефективним.

Серед зауважень щодо причин неефективності використання існуючих важелів вітчизняного законодавства щодо контролю за рухом деревини на вітчизняному ринку відзначаються в першу чергу занадто бюрократизована дозвільна система для експортерів деревини, відсутність чітких процедур контролю за рухом деревини, відсутність єдиної системи обліку руху лісопродукції в країні.

Рис. 5. Відповідь на питання: «Наскільки ефективно використовуються важелі діючого вітчизняного законодавства щодо контролю за рухом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку?»

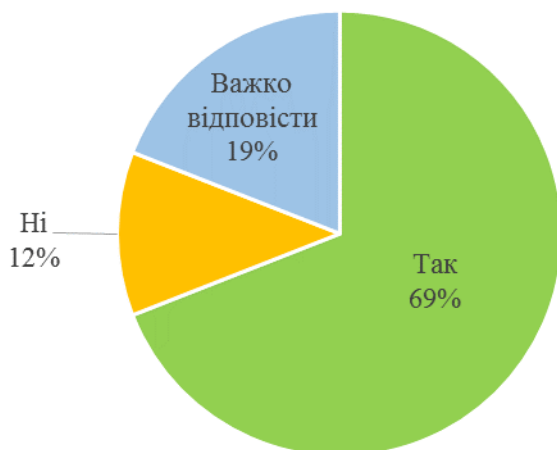

Рис.6. Відповіді на питання: «Чи Вважаєте Ви застосування електронного обліку деревини ефективним засобом контролю за обігом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку?»

Достатньо високої однастайності респонденти досягли у відповіді на питання щодо ефективності електронного обліку деревини, як засобу контролю за рухом лісопродукції на ринку (Рис. 6). Серед тих, що вважають застосування електронного обліку деревини неефективним дає пояснення причини такої відповіді. Переважно, причини вбачаються у

тому, що цей інструмент є поки що недосконалий і не має розповсюдження на усіх суб'єктів ринку.

Меншою є кількість респондентів, у порівнянні з відповідями на попереднє питання, що позитивно оцінили використання сертифікатів походження, як інструменту контролю за обігом деревини та продукції з неї (Рис. 7). Скорочення позитивних відповідей пояснюється тим, що сертифікати походження, з погляду респондентів, є лише засобом контролю підприємств-експортерів і ніяким чином не забезпечують стеження руху лісопродукції на внутрішньому ринку.

Рис.7. Відповідь на питання: «Чи Вважаєте Ви запровадження сертифікатів походження ефективним засобом контролю за обігом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку»?

У загальних коментарях до анкети респонденти більш широко описали зміст рекомендацій, що висвітлювались у коментарях до деяких питань. Основна суть їх зводиться до того, що потрібно вдосконалити електронний облік деревини, розширити сферу його дії до національного рівня, але при цьому зробити процес його впровадження дешевшим для підприємств. Також є рекомендації щодо введення єдиного реєстру заготовленої і реалізованої деревини, створення служби лісової поліції, посилення відповідальності за порушення чинного законодавства у галузі заготівлі і реалізації деревини, відміни сертифіката походження.

Висновки / Conclusions

1. В Україні відсутні законодавчо-правові засади формування єдиної системи контролю деревини, яка охоплює усіх лісокористувачів і забезпечує стеження лісопродукції по усім ланцюгам від виробника до споживача на внутрішньому ринку.

2. З метою посилення боротьби з незаконними рубками і тіншовим ринком обігу деревини, запроваджено дві системи контролю руху деревини. Перша через видачу обов'язкового сертифікату походження на основі документального підтвердження придбання деревини перешкоджає експорту незаконної деревини в круглому або обробленому виді, а друга через поштучне маркування дозволяє забезпечувати ідентифікацію місць заготівлі (походження), передачу й контроль інформації про різноманітні характеристики деревини в круглому виді.
3. Система видачі сертифікатів походження більш ніж достатньо законодавчо врегульована. Не менше шести законодавчо-правових актів встановлюють процедуру видачі сертифікатів.
4. Більшість опитаних вважає, що запровадження системи сертифікатів походження є ефективним засобом контролю за обігом деревини.
5. Серед недоліків системи варто вказати на: її функціональну обмеженість лише контролем обсягів продукції, що спрямовується на експорт; неможливості виключення підміни або ж підмішування деревини незаконного походження; негнучкості у вирішенні питань пов'язаних із внесенням змін до бази даних постійних лісокористувачів; законодавчу неврегульованість застосування коефіцієнтів виходу пиломатеріалів; запити частини документів, які не передбачені нормативно-правовими актами; недосконалість переліку лісоматеріалів і пиломатеріалів, експорт яких передбачає видачу сертифікату походження.
6. Потенціал системи полягає у можливості здійснення повністю або частково автоматизованої перевірки кількості і якості виробленої постійним лісокористувачем із вивезеної експортером лісопродукції.
7. На відміну від системи сертифікатів походження, законодавчо-правові засади функціонування електронного обліку деревини є незадовільними. Окрім Концепції та двох наказів органів центральної виконавчої влади немає жодного законодавчого документу, який би унормовував запровадження цієї системи на національному, а не відомчому рівні.
8. Втілення положень Концепції поступово було спрощено до створення внутрішньої галузевої системи автоматизації управлінського і бухгалтерського обліку. Її функціонування не здатне в повному обсязі забезпечити реалізацію завдань передбачених Концепцією.
9. Більшість опитаних експертів вважає електронний облік деревини ефективним засобом контролю за обігом деревини. Пояснення такої ситуації полягає у можливому оцінюванні респондентами більше потенційних, а не фактичних можливостей системи.
10. Слабкою стороною Концепції є те, що діяльність покупця з підтримки стеження руху ідентифікованої деревини, ніякими законодавчими актами не врегульована. Зрештою, при надходженні необробленої деревини в переробку відбувається знеособлення даних про сортимент, незалежно від того, була інформація в ЄДСЕОД чи на паперовій товарно-транспортній накладній або специфікації до неї.

11. Залишається невирішеним питання включення до системи контролю руху деревини інших, окрім державних, постійних лісокористувачів, реалізації механізму стеження і контролю під час транспортування деревини зі сторони правоохоронних і контролюючих організацій. Окрім законодавчого врегулювання важливим питанням лишається фінансове забезпечення системи в контексті її економічної ефективності.
12. Також є цілком зрозумілим, що проблеми незаконних лісозаготівель, тіньового обігу деревини та зловживань в лісовому господарстві не можуть бути вирішені виключно шляхом законодавчого врегулювання системи контролю руху деревини. Не менш важливим є забезпечення належного рівня правозастосування та створення сприятливого інституційного середовища. Йдеться про обмеження конфліктних функцій в рамках організаційної структури, яка має ознаки монопольного об'єднання на ринку лісопродукції, децентралізацію частини управлінських рішень, підвищення відповідальності та удосконалення системи заохочення працівників лісового господарства, формування господарської етики, забезпечення прозорості і відкритості лісової галузі. В результаті це зумовлюватиме підвищення довіри до лісового господарства без необхідності формування складних і коштовних інструментів боротьби з незаконними рубками.

Додаток А

ПЕРЕЛІК

законодавчо-правових актів з питань формування системи контролю руху деревини

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року №435-IV
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV
3. Закон України “Про особливості державного регулювання діяльності суб’єктів підприємницької діяльності, пов’язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів” від 8 вересня 2005 року № 2860-IV
4. Закон України “Про внесення змін до Лісового кодексу України” від 8 лютого 2006 року № 3404-IV
5. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Тимчасового порядку видачі сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій” від 21 грудня 2005 року №1260
6. Постанова Кабінету Міністрів України “Про врегулювання питань спеціального використання лісових ресурсів” від 23 травня 2007 року №761
7. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку товарів, на які встановлено обмеження щодо переміщення через митний кордон України” від 21 травня 2012 року № 436
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції реформування та розвитку лісового господарства” від 18 квітня 2006 року № 208-р
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про схвалення Концепції створення єдиної державної системи електронного обліку деревини” від 16 вересня 2009 року № 1090-р
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції створення єдиної державної системи електронного обліку деревини” від 18 листопада 2009 року № 1408-р
11. Наказ Держкомлісгоспу України “Про затвердження Інструкції з обліку продукції лісозаготівель, лісопиляння і деревообробки на підприємствах Державного комітету лісового господарства” від 19 грудня 2003 року № 205
12. Наказ Держкомлісгоспу України “Щодо вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини” від 19 лютого 2007 року № 42
13. Наказ Держкомлісгоспу України “Про затвердження форми Сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій та Інструкції щодо заповнення форми Сертифіката про

- походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій” від 07 вересня 2007 року № 528
14. Наказ Держкомлісгоспу України “Про затвердження Стандарту адміністративної послуги з видачі сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій” від 7 вересня 2009 року № 230
 15. Наказ Мінагрополітики України “Про внесення зміни до Інструкції щодо заповнення форми Сертифіката про походження лісоматеріалів та виготовлених з них пиломатеріалів для здійснення експортних операцій” від 20 серпня 2012 року №513
 16. Наказ Держлісагенства України “Методичні вказівки з відведення і таксації лісосік, видачі лісорубних квитків та огляду місць заготівлі деревини в лісах Державного агентства лісових ресурсів України” від 21 січня 2013 року № 9
 17. Наказ Держлісагенства України “Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) на підприємствах, що належать до сфери управління Державного агентства лісових ресурсів України” від 14 травня 2013 року № 124
 18. Наказ Мінінфраструктури та Мінагрополітики “Про затвердження спеціалізованої форми товарно-транспортної накладної при перевезенні деревини автомобільним транспортом (ТТН – ліс)” від 29 листопада 2013 року № 961/707

Додаток Б

АНКЕТА

з питань оцінки контролю руху деревини

Шановний респонденте!

Перед Вами анкета, складена з метою оцінити ефективність існуючих механізмів контролю руху деревини в Україні через застосування вітчизняного законодавства та зовнішніх важелів - стандарту міжнародної лісової сертифікації FSC та процедур легальності походження деревини регламенту ЄС № 995/2010.

1. До якої сфери діяльності відноситься Ваше підприємство (організація, установа):

управлінсько ї	лісогосподарськ ої	деревообробно ї	торгівельно ї	Інше _____
☐	☐	☐	☐	☐
(поставити відмітку)	(поставити відмітку)	(поставити відмітку)	(поставити відмітку)	(зазначити)

2. Чи відома Вам проблема обігу незаконної деревини в Україні?

Так ☐ Ні ☐ Важко відповісти ☐

3. На Вашу думку, наскільки критичною для економіки України є ситуація щодо обігу незаконної деревини в Україні?

☐ Дуже критична ☐ Некритична
☐ Достатньо критична ☐ Цієї проблеми не існує

4. Наскільки достатнім, на Ваш погляд, є вітчизняне законодавство щодо забезпечення контролю руху деревини з метою встановлення походження деревини та запобігання обігу незаконної лісопродукції?

☐ Цілком достатнім ☐ Потребує незначних поправок ☐ Потребує значного вдосконалення

5. У разі обрання однієї з двох останніх відповідей на питання 4, вкажіть, які норми щодо формування контролю руху деревини потребують удосконалення / перегляду?

6. Наскільки ефективно використовуються важелі діючого вітчизняного законодавства щодо контролю за рухом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку?

- ☐ Дуже ефективно
- ☐ Достатньо ефективно
- ☐ Неефективно
- ☐ Не використовуються

7. Якщо неефективно, то чому?

8. Чи Вважаєте Ви застосування електронного обліку деревини ефективним засобом контролю за обігом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку?

Так ☐ Ні ☐ Важко відповісти ☐

9. Якщо «Ні», то чому?

10. Чи Вважаєте Ви запровадження сертифікатів походження ефективним засобом контролю за обігом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку?

Так ☐ Ні ☐ Важко відповісти ☐

11. Якщо «Ні», то чому?

12. Чи відомо Вам про зміст вимог країн Євросоюзу щодо підтвердження законності походження деревини (Регламентом ЄС №995/10)?

Так ☐ Ні ☐

13. Якщо «Так», то чи вважаєте Ви, що виконання цих вимог є ефективним засобом контролю за рухом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку?

Так ☐ Ні ☐

14. Якщо «Ні», то чому?

15. Якщо «Так», то чи вбачаєте Ви необхідність внесення змін у вітчизняне законодавство?

Так ☐ Ні ☐

16. Чи відомо Вам про вимоги щодо дотримання ланцюжка постачання схеми добровільної сертифікації FSC?

www.enpi-fleg.org

Так ☐

Ні ☐

17. Якщо «Так», то чи вважаєте Ви, що виконання цих вимог є ефективним засобом контролю за обігом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку?

Так ☐

Ні ☐

Важко відповісти ☐

18. Чи траплялися випадки звернення від споживача продукції Вашого підприємства щодо інформування про джерело походження деревини, з якої вона виготовлена?

Так ☐

Ні ☐

Важко відповісти ☐

19. Чи купуєте Ви деревину чи продукцію з деревини сумнівного, з точки легальності, її походження?

Так ☐

Ні ☐

Важко відповісти ☐

Якщо «Так», то що є причиною цього? ☐ Для мене неважливе її походження

☐ Не маю потреби щодо відстеження її походження

☐ Немає іншого виходу

☐ Важко відповісти

20. Які б рекомендації Ви надали щодо вдосконалення системи контролю руху деревини на вітчизняному ринку, зокрема щодо електронного обліку деревини, сертифікату походження, ланцюжка постачання тощо

Особисті дані респондента

Ім'я та прізвище _____

Організація, установа, підприємство _____

Контактна інформація (тел. та e-mail) _____

Дякуємо!

www.enpi-fleg.org

Додаток Б

Annex B

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ: Оцінка впливу законодавства ЄС та

лісової сертифікації на систему контролю руху деревини в Україні

46

ANALITICAL REPORT: Assessment of potential impact of the EU legislation and forest certification on timber tracking systems in Ukraine

Підготовлено: **П.В. Кравець, О.І. Станкевич-Волосянчук, М.М. Лазебник**

Київ – 2014

ЗМІСТ

Вступ	46
Розділ 1. Оцінка впливу Регламенту ЄС з питань деревини на систему контролю руху деревини	47
Розділ 2. Оцінка впливу лісової сертифікації на основі опитування працівників лісової галузі	54
Розділ 3. Верифікація результатів опитування працівників	62
Розділ 4. Оцінка впливу лісової сертифікації на основі опитування неурядових громадських організацій	63
Висновки та пропозиції	66
Додаток А	69
Додаток Б	72
Додаток В	79

Вступ

Introduction

Прийняття Регламенту ЄС з питань деревини, який передбачає заборону ввезення деревини незаконного походження стало додатковим викликом для лісової галузі. Регламент не запроваджує митні інструменти регулювання торгівельних відносин. Його дія проявляється через реалізацію систем належної перевірки зі сторони імпортерів. Її зміст полягає в тім, що імпортери мають оцінити ризики утворення і потрапляння у їхні ланцюги постачання лісопродукції, яка має незаконне походження. В цьому контексті актуальним стає оцінювання впливу дії Регламенту на лісову галузь, зокрема при формуванні системи контролю руху деревини.

Оцінка ризику законності походження деревини та побудова ланцюгів постачання продукції в повній мірі реалізована в стандартах лісової сертифікації. Більше 50 деревопереробних і лісоторгових компаній в Україні вже співпрацюють з міжнародною схемою лісової сертифікації лісів Forest Stewardship Council (FSC).

Нині, лісова сертифікація залишається єдиним ринковим інструментом лісової політики переорієнтації ведення лісового господарства на засади сталого розвитку. Завдяки незалежній оцінці відповідності ведення лісового господарства за низкою екологічних, соціальних і економічних вимог, лісопродукція через механізм відстеження її просування від виробника до споживача та маркування отримує переваги на екологічно орієнтованих ринках розвинутих країн світу. Таким чином, лісокористувачі, забезпечуючи виконання вимог стандарту лісоуправління, роблять вагомий внесок у вирішення локальних, регіональних і глобальних екологічних проблем, спричинених лісогосподарською та іншою діяльністю.

Більш ніж десятирічний досвід застосування стандартів лісової сертифікації за схемою FSC дозволяє оцінити дієвість і ефективність його впливу на ліси і лісове господарство в контексті забезпечення принципів сталого розвитку. На даний час сертифіковано більш ніж 1,4 млн. га лісів. Це переважно державні лісогосподарські підприємства на заході країни.

Програма «Правозастосування та управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства і партнерства-2» (FLEG II) приділяє значну увагу розвитку добровільних інструментів удосконалення ведення лісового господарства з метою забезпечення раціонального використання лісових ресурсів і збереження особливо цінних лісів або ж їх окремих компонентів.

При написанні звіту використовувалися матеріали опитування представників обласних управлінь лісового та мисливського господарства, деревообробних компаній, лісогосподарських підприємств, неурядових громадських організацій та інших зацікавлених сторін. Завдяки використанню матеріалів державної та статистичної звітності було здійснено верифікацію частини отриманих результатів.

Загальна редакція, перший і третій розділи звіту підготовлено П. Кравцем, другий – М. Лазебником, четвертий – О. Станкевич-Волосянчук.

www.enpi-fleg.org

Автори дякують працівникам центрального апарату Держлісагентства України, обласних управлінь лісового і мисливського господарства, державних лісогосподарських підприємств, деревообробних компаній, а також представникам неурядових організацій, які сприяли проведенню або ж брали участь в опитуванні.

Розділ 1. Оцінка впливу Регламенту ЄС з питань деревини на систему контролю руху деревини

Assess of potential impact of the EU legislation on timber tracking systems

Регламент ЄС «Про зобов'язання операторів, які розташовують лісоматеріали та продукцію з деревини на ринку» від 20.10.2010 року № 995/2010 забороняє розміщення на ринку ЄС незаконно заготовленої деревини і продукції з неї починаючи з березня 2013 року.

Відповідно до Регламенту, усі імпортери лісоматеріалів в країнах ЄС (оператори), мають запровадити систему контролю легальності походження деревини. Система контролю має передбачати: ідентифікацію країни (регіону) походження, зазначення біологічного виду й факт дотримання застосовного законодавства країни-експортера. Така система отримала назву системи належної перевірки (з англійської Due Diligence System), вона включає три складові: збір інформації, оцінка ризику і зниження ризику поставки продукції незаконного походження. Оператори мають право запроваджувати свої власні системи належної перевірки (СНП) або ж користуватися послугами з СНП, які надаватимуться моніторинговою організацією, що акредитована Єврокомісією. За невиконання вимог регламенту передбачена адміністративна і кримінальна відповідальність операторів. Перевірка виконання регламенту здійснюється національними компетентними організаціями, які створені в рамках профільних міністерств і відомств країн ЄС.

Ключовим положенням Регламенту є формування СНП. Очікується, що імпортери для першої складової системи мають розробити процедури доступу до інформації про різноманітні характеристики деревини та країну (регіон) походження незважаючи на складність ланцюга поставки. Зокрема, йдеться про: опис деревини, включаючи торговельне (комерційне) найменування і вид продукції, у тому числі назви порід дерев, а у разі необхідності й повні видові назви; країну заготівлі і регіон – постачальника; кількість (в одиницях об'єму, ваги або штуках); найменування і адреса постачальника, який здійснив поставку продукцію оператору; найменування і адреса трейдера, якому оператором були поставлені лісоматеріали або продукція з деревини; документи або інша інформація, яка підтверджує відповідність лісоматеріалів застосовному законодавству. Друга складова системи – процедура оцінки ризиків передбачає здійснення ним аналізу і оцінки ризиків потрапляння на ринок незаконної лісопродукції. Зазначені процедури мають враховувати інформацію, яка передбачена першою компонентою, а також критерії оцінки ризиків, включаючи: підтвердження відповідності застосовному законодавству, що може передбачати *сертифікацію або ж інші схеми верифікації третьою стороною*, які забезпечують відповідність національному законодавству; розповсюдженість незаконних заготівель окремих порід; розповсюдженість незаконної заготівлі або нелегальні практики в країні заготівлі та/або регіоні країни, на території якої була заготовлена деревина; санкції накладені Радою Безпеки ООН або Радою на імпорт експорту лісоматеріалів; складність ланцюга

поставок продукції. За виключенням випадків, коли визначений в процесі процедур аналізу ризик є таким, що ним можна знехтувати, мають застосовуватися адекватні і пропорційні процедури та заходи ефективної мінімізації ризиків, які можуть вимагати додаткової інформації або документів та (або) верифікації незалежною стороною. Ця третя складова носить назву зменшення ризику.

В розвиток Регламенту було прийнято низку документів: Делегований регламент ЄС від 23 лютого 2012 року № 363/2012 з процедурних правил уповноваження і відкликання повноважень у моніторингових організацій, які передбачені Регламентом (ЄС) № 995/2010; Імплементацийний регламент ЄС від 6 липня 2012 року № 607/2012 з деталізації правил, які відносяться до системи належної перевірки, періодичності і характеру перевірок моніторингових організацій, передбачених Регламентом (ЄС) № 995/2010; Керівництво, що роз'яснює вимоги Регламенту ЄС від 9 листопада 2012 року.

Незважаючи на наявність додаткових матеріалів і роз'яснень, вони в достатній мірі не конкретизують вимоги до СНП, залишаючи багато питань на розгляд операторів ринку та/або поставщиків. Практика правозастосування ЄС, яка склалася за останні місяці зводиться до того, що оператори запитують у постачальників різноманітні свідоцтва на право заготівлі деревини (лісорубні квитки, сертифікати походження, декларації), а також різного роду транспортні і митні документи на поставлену лісопродукцію. Свідоцтвом виконання застосовного законодавства ЄС операторами зазвичай визнається чинний сертифікат міжнародної системи сертифікації, наприклад сертифікат FSC з лісоуправління.

Єврокомісією акредитовано 4 моніторингових організації, які надають операторам свої типові СНП і послуги в сфері відстежування походження деревини. Три моніторингові організації («НЕПКон», «Бюро Веритас», «Контрол Юнион») одночасно є акредитованими FSC органами по сертифікації і надають свої послуги операторам ринку, а також лісоекспортерам.

Нині в ряді країн ЄС активно відбувається напрацювання практики правозастосування, розпочалися перевірки операторів (див., наприклад: <http://www.nepcon.net/newsroom/eutr-lesson-beware-dubious-documentation>). Так, в Німеччині контролюючими органами перевірено більше 180 операторів ринку (> 2% ринку), в одній четвертій операторів виявлено різноманітні невідповідності, які стали підставою для призначення коригуючих приписів. В ряді країн (Данія, Франція та інші) національні компетентні органи визнають наявність FSC заяв достатнім чинником підтвердження законності, а також зниження ризиків при наладженні СНП. В інших країнах (Німеччина, Великобританія) компетентні органи звертають при цьому увагу на існування у операторів документально оформлених СНП, а наявність сертифікації визнається незалежним свідченням, що підтверджує законність і зниження ризику. В інших країнах національні регуляторні органи знаходяться в стадії становлення і розробки національних підходів у перевірці операторів. Єдиної картини з правозастосування на даний час немає. Оцінити ефективність дії регламенту планується в 2015 році.

FSC в останні роки здійснила вагомую роботу по приведенню власних стандартів і політики вимогам регламенту ЄС (див. сайт www.ic.fsc.org). Це означає, що у разі коли оператор ринку заковує FSC сертифіковану (контрольовану) продукцію у постачальника, який має діючий сертифікат ланцюга постачання (тобто продукцію з FSC заявою), то проблем із відповідністю

вимогам регламенту ЄС не повинно виникати. Адже забезпечуючи вимоги стандартів FSC, оператор і його контрагенти одночасно здійснюють оцінку законності походження деревини і стежать за її рухом. Метою FSC є досягнення високої якості сертифікації, коли де-факто вона буде визнаватися як така, що відповідає усім вимогам Регламенту ЄС.

Для України актуальним залишається кілька аспектів налагодження СНП. Перший це окреслення кола застосовного законодавства, яке має прийматися до уваги при оцінюванні законності походження деревини, а другий – формування прозорих і відкритих ланцюгів поставок лісоматеріалів з можливістю їх незалежної верифікації. Адже передбачається, що оператор або ж контролюючий орган отримує можливість їхньої перевірки.

Тривалий час законність лісозаготівель ототожнювалася лише з наявністю такого дозвільного документу як лісорубний квиток і виконання вимог його застосування. Так, «...*під незаконною рубкою слід розуміти рубку без спеціального на те дозволу або за наявності дозволу, але не тих рослин, не на тих площах, ділянках, не в тій кількості (понад ліміт), не в ті терміни, що передбачені дозволом*»¹⁰.

З урахуванням судової практики у справах про злочини та правопорушення проти довкілля, це поняття було розширено за рахунок включення законодавчих аспектів видачі дозволу. Так, «*визнається незаконною порубка дерев і чагарників, вчинена: без відповідного дозволу; за дозволом, виданим із порушенням чинного законодавства; до початку чи після закінчення установлених у дозволі строків; не на призначених ділянках чи понад установлену кількість; не тих порід дерев, які визначені в дозволі; порід, вирубки яких заборонено*»¹¹.

В той же час застосовне законодавство відповідно до Регламенту ЄС передбачає оцінку дотримання чинного законодавства країни зі значно ширшого переліку питань, які не обов'язково безпосередньо пов'язані з лісозаготівлями. Зокрема мають оцінюватися такі аспекти: *право на лісозаготівлю в офіційно визначених межах; платежі за право на лісозаготівлю та деревину, включаючи податки на заготовлену деревину (збір за спеціальне використання лісових ресурсів); правила лісозаготівель, в тому числі природоохоронне та лісове законодавство, управління лісами і збереження біорізноманіття, там де вони прямо пов'язані з лісозаготівлями; права третіх сторін, що стосуються користування та володіння, на які впливає лісозаготівля; торгове та митне законодавство, що стосується лісового сектору.*

Таким чином необхідно подбати, щоб інформація про дотримання застосовного законодавства могла бути доступною для оператора з її прив'язкою до кожної партії лісопродукції.

Українські експортери лісопродукції стикнулися з законодавством ЄС, яке не відноситься до інструментів митного регулювання, а розраховане на формування системи добровільних зобов'язань між контрагентами в рамках налагодження ланцюгів постачання продукції.

¹⁰ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» від 21 квітня 1998 р. № 521.

¹¹ Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10 грудня 2004 р. № 17.

Мотивацією до виконання вимог Регламенту зі сторони українських експортерів залишається прагнення виходу і закріплення на ринках ЄС. Додатковим аргументом у цьому контексті виступає економічна частина угоди про асоціацію України з ЄС. Зокрема, стаття 294 передбачає «сприяння торгівлею законною і сталою лісопродукцією».

На даний час в Україні за стандартом контролю ланцюга постачання продукції сертифіковано 51 деревопереробне і лісоторгівельне підприємство. З них 14 компаній додатково застосовують стандарт контрольованої деревини з метою використання деревини від не сертифікованих постачальників.

З метою оцінки ефективності існуючих механізмів контролю руху деревини в Україні через застосування зовнішніх важелів – стандарту міжнародної лісової сертифікації FSC та процедур легальності походження деревини регламенту ЄС № 995/2010 було проведено опитування цільової аудиторії з використанням анкети (Додаток А). Опитування проводилось на семінарі «Досвід сертифікації ланцюга постачання деревини за схемою FSC (CoC) з погляду аудитора: проблеми, помилки, шляхи їх вирішення та перспективи» в рамках проведення XVII міжнародної виставки «Деревообробка» (м. Львів), а також на засіданні робочої групи з питань модернізації ЄДСЕОД при Держлісагентстві України та шляхом опитування директорів лісогосподарських підприємств.

Всього було опитано 42 респондента, половина з яких має відношення до лісогосподарського виробництва і близько 20% - деревообробної галузі. До категорії «Інше» увійшли представники аудиторських компаній з лісової сертифікації та консалтингових організацій, включаючи ДП «Укрлісконсалтинг». До категорії «Управління» увійшли респонденти, що є представниками управлінської сфери лісової галузі – Держлісагентства та обласних управлінь лісового та мисливського господарства.

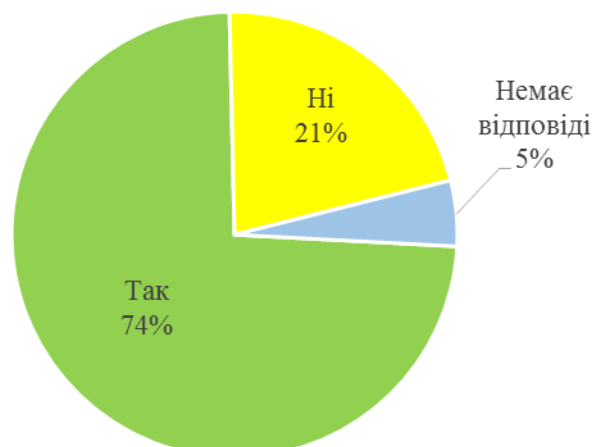

Рис. 1. Відповіді на питання: «Чи відомо Вам про зміст вимог країн Євросоюзу щодо підтвердження законності походження деревини (Регламентом ЄС №995/10)»?

Серед опитаних, більша частина (74%) ознайомлена зі змістом вимог країн Євросоюзу щодо підтвердження законності походження деревини, що відображені у Регламенті ЄС №995/10 (Рис. 1). Слід зазначити, що серед тих хто не знайомий із зазначеними вимогами є представники як лісгосподарських, так і деревообробних підприємств.

Більшість тих, хто знайомий із вимогами ЄС щодо руху деревини, вважає що інструменти, передбачені цими вимогами є достатньо ефективними (Рис. 2). Респонденти, які вказують на неефективність вимог пояснюють це тим, що про них недостатньо поширена інформація і вони не впроваджені у практичну діяльність українських підприємств. Деякі респонденти вбачають у вимогах ЄС ознаки формальності, а не практичного засобу контролю на ринку.

Рис. 2. Відповідь на питання: «Якщо «Так», то чи вважаєте Ви, що виконання цих вимог є ефективним засобом контролю за рухом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку»?

Респонденти, що вважають ефективним засобом контролю за рухом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку у випадку виконання вимог ЄС, визнають необхідність внесення змін до законодавства (Рис. 3).

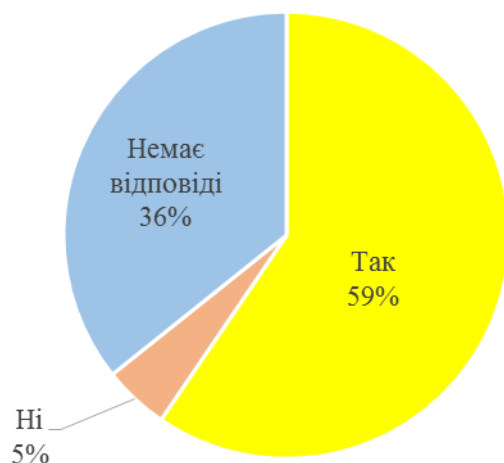

Рис. 3. Відповідь на питання: «Якщо «Так», то чи вбачаєте Ви необхідність внесення змін у вітчизняне законодавство?»

55

Слід зазначити, що значно більша кількість респондентів знайома ще з одним міжнародним інструментом контролю за рухом деревини та виробів з неї на ринку – стандартами добровільної сертифікації ланцюжка постачання за схемою FSC (Рис. 4).

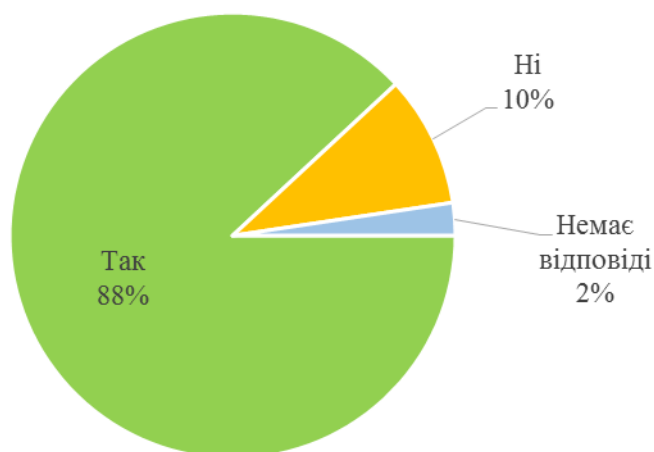

Рис. 4. Відповідь на питання: «Чи відомо Вам про вимоги щодо дотримання ланцюжка постачання схеми добровільної сертифікації FSC?»

При цьому частина респондентів, що знайомі з вимогами FSC не вважають цей інструмент достатньо ефективним (Рис. 5). Зважаючи на деякі коментарі до попередніх питань,

мотивацією такої точки зору є те, що сертифікація FSC є добровільним інструментом і подібні вимоги не відображені у вітчизняному законодавстві.

Рис. 5. Відповідь на питання: «Якщо «Так», то чи вважаєте Ви, що виконання цих вимог є ефективним засобом контролю за обігом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку»?

56

Щодо відповіді на питання про випадки звернення від споживачів про інформування щодо джерела походження деревини (Рис. 6), серед респондентів, що відповіли ствердно на питання (64%) є практично усі представниками деревообробних і значна частка лісгосподарських підприємств.

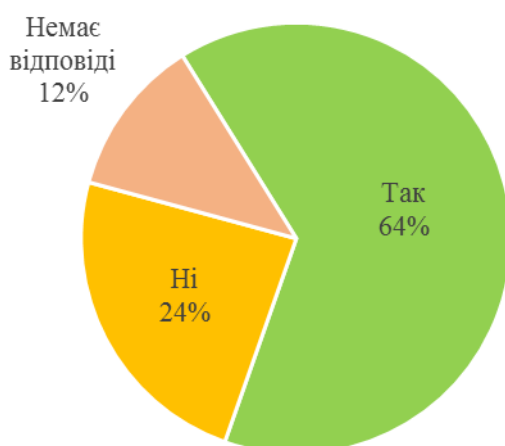

Рис. 6. Відповіді на питання: «Чи траплялися випадки звернення від споживача продукції Вашого підприємства щодо інформування про джерело походження деревини, з якої вона виготовлена»?

Узагальнення матеріалів опитування, а також інтерв'ю з представниками деревообробної галузі дозволяє сформулювати такі проблемні питання реалізації Регламенту ЄС:

- Відсутність чіткого і узгодженого переліку застосовного законодавства та документів, що підтверджують його виконання призводить до появи різноманітних запитів про надання інформації, яка здатна підтвердити законність походження деревини;
- Відсутність єдиних підходів до формування і застосування СНП, а також проведення перевірок контролюючими організаціями призводить до непорозумінь і складнощів у запровадженні систем належної перевірки ланцюга від оператора до виробника лісопродукції (лісового господарства);
- Має місце низька поінформованість усіх учасників ланцюга (від оператора до лісогосподарського підприємства) про систему належної перевірки та особливості її функціонування в Україні, незважаючи на запевнення респондентів про зворотне;
- Ускладненим є доступ до інформації, що підтверджує дотримання застосовного законодавства;
- Існує велика ймовірність включення України до країн з високим ризиком отримання незаконної деревини внаслідок негативного корупційного іміджу як в середині країни, так і на міжнародній арені. Це в свою чергу зумовлюватиме посилення процедур перевірки законності походження деревини.

Розділ 2. Оцінка впливу лісової сертифікації на основі опитування працівників лісової галузі

Assess of potential impact of forest certification based on forestry professionals questioning

З метою оцінки дотримання переважно екологічних і соціальних вимог стандарту лісоуправління було проведено опитування відповідальних працівників, підприємства яких сертифіковані більш, ніж 2 роки. Це 47 респондентів, які представляють 92% усіх сертифікованих підприємств, як за їх кількістю, так і площею лісів (Додаток Б). Респондентами виступали переважно головні лісничі державних лісгосподарських підприємств у Закарпатській (16 осіб), Львівській (16 осіб), Чернігівській (11 осіб), Житомирській (2 особи), Волинській (1 особа) і Київській (1 особа) областях. Слід зазначити, що 75% опитуваних представляли підприємства, які були сертифіковані впродовж 5-ти і більше років.

Кілька загальних питань на початку торкалися причин, які спонукали до сертифікації, отримання певних вигод та ролі ринку в цьому процесі.

На прохання присвоїти оцінку запропонованим варіантам відповіді за їх вагомістю (від 1 – найвища до 7 – найнижча) для питання «*Якими були мотиваційні чинники, що спонукали Ваше підприємство до сертифікації?*», отримали такі результати (табл. 1).

Таблиця 1 – Матриця відповідей респондентів на питання щодо мотиваційних чинників сертифікації лісгосподарських підприємств¹²

Ранг	Варіанти відповідей розташовані в порядку їх вагомості	Розподіл оцінок, %						
		1	2	3	4	5	6	7
1	Прагнення забезпечити стале ведення лісового господарства	44,7	21,3	10,6	14,9	6,4	2,1	0,0
2	Вимоги Законів ЄС щодо надання інформації про походження деревини	10,6	23,4	19,1	14,9	17,0	10,6	4,3
3	Поліпшення іміджу зацікавлених сторін	4,3	14,9	25,5	12,8	12,8	12,8	17,0
4	Попит на зовнішньому ринку	25,5	10,6	19,1	23,4	6,4	12,8	2,1
5	Попит на внутрішньому ринку	0,0	8,5	6,4	12,8	29,8	19,1	23,4
6	Вимоги Лісового кодексу України	14,9	12,8	12,8	10,6	12,8	21,3	14,9
7	Рішення територіального/центрального органу управління лісовим господарством	0,0	8,5	6,4	10,6	14,9	21,3	38,3

¹² У анкеті варіанти відповідей розташовані в іншому порядку

Матрицю відповідей можна розділити на три умовні групи. До першої групи увійшли «найбільш вагомі» чинники (1-3 ранг), які об'єднуються прагненням забезпечити стаке ведення лісового господарства та інтегруватися в європейську систему лісогосподарювання. Поліпшення іміджу серед зацікавлених сторін слід розглядати однією із складових таких устремлінь. Чинники «значної вагомості» (4 та 5 ранг) формують ринкову групу, яка є відповіддю на запити переважно закордонних контрагентів постачання деревини, яка походить з лісів, де господарювання відбувається з дотриманням міжнародних вимог. Третю групу «низької вагомості» (6 і 7 ранг), варто інтерпретувати як законодавчо-правовий і адміністративний чинник впливу на прийняття рішення про сертифікацію. Вони в силу добровільної природи сертифікації не виявилися значимими в системі мотиваційних чинників.

Неважко помітити, що розподіл відповідей за важливістю чинників є рівномірним, за виключенням тих, які приурочені до 1-го та останнього – 7-го рангів. Так, майже половина респондентів віддала найвищий пріоритет варіанту відповіді щодо сертифікації заради забезпечення сталого лісового господарства, а більше третини погодилися, що рішення регіональних та центральних органів отримує найнижчий пріоритет. Отже основні мотиваційні чинники сертифікації лежали поза економічною площиною прийняття управлінських рішень, хоча попит на зовнішньому та внутрішньому ринках також брався до уваги.

Отримання вигод від лісової сертифікації залишається дискусійним питанням, яке знайшло своє відображення в опитуванні відповідальних працівників сертифікованих лісогосподарських підприємств. 45 із 47 респондентів підтвердило їх отримання. На прохання надати оцінку запропонованим варіантам відповіді за їх вагомістю (1 – найвища, 8 – найнижча) на питання «У чому проявлялися вигоди від лісової сертифікації?», отримали такі результати (табл. 2).

Таблиця 2 – Ранжування отриманих вигод від лісової сертифікації на підприємствах лісового господарства

№ п/п	Вигоди від сертифікації	Середнє значення оцінки (1 - найвища, 8 - найнижча)
1.	Покращення рівня ведення лісового господарства	2,6
2.	Поліпшення іміджу серед зацікавлених сторін	3,6
3.	Утримання на нових ринках (клієнтів)	3,6
4.	Вихід на нові ринки (клієнти)	4,0
5.	Розширення присутності на існуючих ринках	4,5
6.	Забезпечення охорони праці	4,6
7.	Отримання додаткової націнки на деревину	6,4
8.	Зменшення втрат на ведення лісового господарства	6,6

Результати добре узгоджуються з отриманими відповідями на питання про мотиваційні чинники сертифікації. Так найвищу оцінку – 2,6 отримав варіант відповіді про вигоду, яка полягає у поліпшенні рівня ведення лісового господарства. Таким чином маємо підтвердження досягнення цілі щодо ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку. Переконаність у поліпшенні іміджу лісогосподарських підприємств серед зацікавлених сторін є додатковим свідченням цього.

Ринкові вигоди формують другу, не основну, групу вигод, які отримали лісогосподарські підприємства. Логічним виглядало на початку розширення присутності на існуючих ринках лісопродукції, а вже далі вихід і закріплення на нових ринках. Однак, аналіз отриманих відповідей свідчить про дещо іншу картину. Респонденти надали більш високу оцінку вигоді щодо «утримання на нових ринках». Таку ситуацію слід розглядати з позиції, коли сертифікований ринок лісопродукції розглядається новим і невідомим сегментом ринку. В цьому випадку розподіл відповідей є зрозумілим і прийнятним.

Найбільш категоричними і одностайними були респонденти у присвоєнні найнижчих оцінок потенційним вигодам пов'язаних із зменшенням витрат на ведення лісового господарства та отримання премії до звичайної ціни для сертифікованої лісопродукції. Іншими словами, маємо підтвердження того, що сертифікація збільшує вартість продукції, а компенсаторні механізми пов'язані з скороченням окремих лісогосподарських витрат чи збільшенням ціни відсутні або ж недостатні.

Незважаючи на середній (задовільний) рівень оцінок стосовно отримання ринкових вигод, спостерігаються позитивні зрушення у розвитку ринку сертифікованої лісопродукції. На питання *«Яка частка лісоматеріалів реалізуються як сертифікована від загального обсягу заготівлі деревини?»*, 94% опитаних відповіли, що вона складає більше 20%. Таким чином підтверджується загальна тенденція щодо включення екологічних і соціальних аспектів лісогосподарювання, як невід'ємної складової характеристики товару на зовнішньому і внутрішньому ринках.

Якщо спершу сертифікацію спонукали запити закордонних споживачів при здійсненні експорту лісопродукції безпосередньо лісогосподарськими підприємствами, то на нині вагоме значення відіграє саме внутрішній ринок. На запитання *«Яка частка сертифікованих лісоматеріалів реалізується на внутрішньому ринку?»*, відповіді респондентів розподілилися таким чином: «до 10%» – 4%, «від 11% до 20%» – 4%, «від 21% до 40%» – 2%; «від 41% до 50%» – 17%; «більше 50%» – 72%. Таким чином переважна більшість опитаних вказала, що більше половини лісопродукції, яка реалізується як сертифікована надходить саме на внутрішній ринок. Зазначені факти зумовлюють нагальну доцільність розробки стратегії розвитку еколого-соціального відповідального ринку споживання через інструментарій заохочення та сприяння на ринку, переконання підвищення екологічної обізнаності та свідомості лісового бізнесу і кінцевих споживачів.

Наступні питання торкалися найбільш критичних аспектів ведення лісового господарства, на думку укладачів опитувального листа, в контексті оцінки впливу на зміни в системі ведення лісового господарства.

Так на відкрите питання *«В чому полягає виконання вимоги щодо функціонування механізму вирішення скарг місцевих громад і забезпечення справедливої компенсації у випадку втрат*

і збитків, які завдаються їхнім правам (критерій 4.5)»? розмаїття відповідей було узагальнено в кілька груп (Рис. 7). Звертають на себе увагу відповіді, відповідно до яких в першому випадку механізм функціонує у відповідності з чинним законодавством (30%), а у другому він відсутній (19%). Зазначені відповіді, які охоплюють майже половину респондентів свідчать про формальне виконання цієї вимоги. Адже реалізація стандарту далеко не обмежується лише дотриманням чинного законодавства. Негативним слід вважати вказівку 19% респондентів на відсутність механізму як такого.

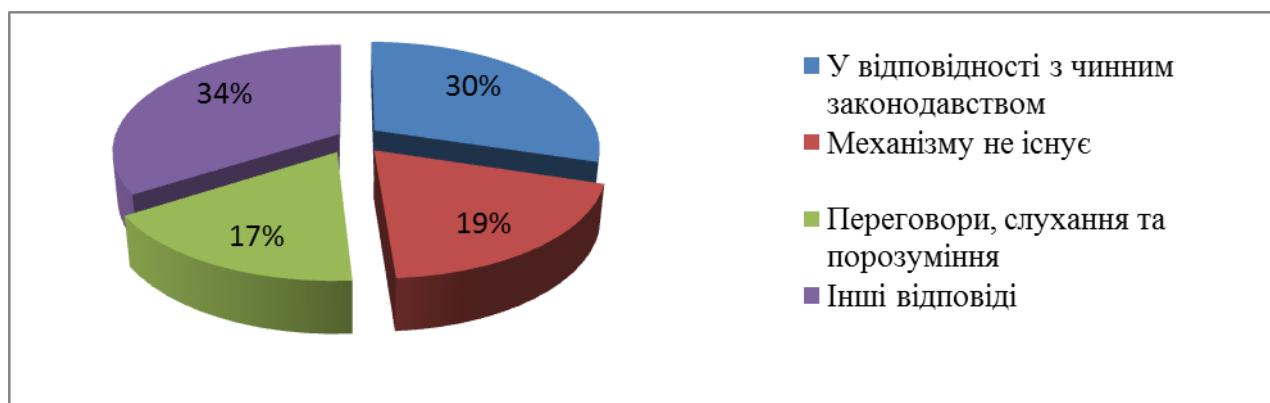

Рис.7. Розподіл відповідей по питанню щодо наявності механізму вирішення суперечок

61

Позитивним моментом є відповіді (17%), які вказували на функціонування механізму у формі проведення переговорів, слухань і пошуку порозуміння. Нажаль, жоден із опитуваних не дав повну відповідь з приводу того як цей механізм функціонує у випадку необхідності визначення справедливої компенсації за нанесені втрати і збитки.

На питання «Чи мали місце суперечки між Вашим підприємством і місцевими громадами?», більшість опитуваних вказали на їхню відсутність (62%). В той час як інші відповіді (38%) засвідчили порушення пов'язані з руйнуванням доріг, замуленням потічків і рубки поблизу кладовищ (Рис. 8). Зазначенні суперечки торкалися переважно підприємств Карпатського регіону, де виконання екологічних вимог має особливо важливе значення.

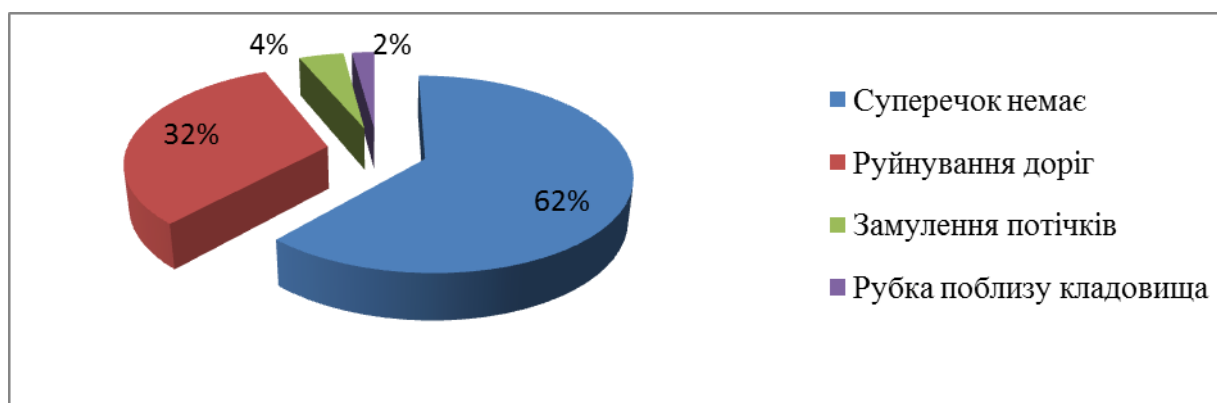

Рис. 8 – Відповіді на питання з приводу наявності суперечок з місцевими громадами

На наш погляд 38% відповідей з визнанням суперечок із місцевими громадами є високим і він є додатковим свідченням відсутності або ж формального застосування відповідного механізму. На додаткове питання щодо шляхів вирішення суперечок, відповіді звелися до ліквідації негативних наслідків діяльності підприємства. Яскравим прикладом такої ситуації є конфлікт в Перечинському лісовому господарстві, коли в лютому м-ці 2013 року місцеві жителі вдалися до перекриття лісовозної дороги через замулення потічків, забруднення мастилами, руйнування дороги і сінокосів. Знадобилося втручання неурядових організацій, широке висвітлення конфлікту в ЗМІ, неодноразовий виїзд представника органа сертифікації – компанії «СЖС Україна» для залагодження ситуації через проведення ремонтних робіт тощо.

На відкрите питання «Яку саме і від кого Ви потребуєте практичну допомогу задля поліпшення взаємодії з місцевими громадами?», відповіді респондентів охопили широкий спектр діяльності (Рис. 9). Найбільшу частку (43%) отримала відповідь щодо доцільності удосконалення й налагодження співпраці з органами місцевого самоврядування через посилення комунікативної компоненти. Серед інших відповідей слід звернути увагу на: висвітлення інформації у ЗМІ; збільшення фінансування місцевих бюджетів; удосконалення законодавства. В той же час 28% опитуваних вважає, що допомога взагалі не потрібна.

Рис. 9 – Розподіл відповідей на питання щодо допомоги задля поліпшення взаємодії з місцевими громадами

На нашу думку підприємства мають потужний і невикористаний потенціал щодо поліпшення взаємодії з місцевими громадами. Зокрема, йдеться про обрання працівників лісового господарства до органів місцевого самоврядування різних рівнів. У цьому випадку вони мають не тільки усі можливості, але й зобов'язання враховувати нагальні потреби місцевих громад і одночасно доносити їм інформацію про діяльність підприємства.

Відповіді на питання, «Який відсоток вальників лісу, які знаходяться в штаті підприємства, забезпечені засобами індивідуального захисту (каски із захистом вух і очей, спеціалізований костюм, чоботи з металічними вставками)»? розподілилися таким чином: «від 21% до 40%» – 13,3%, «від 41% до 60%» – 6,7%; «від 61% до 80%» – 50,0%; «100%» – 30,0%. Таким чином, відсоток спорядження засобами індивідуального захисту для штатних робітників є дуже високим. У той же час на питання про забезпечення сучасними засобами індивідуального захисту вальників лісу, які працюють у складі найманих бригад, розподіл відповідей виявився інакшим: «до 20%» – 5,1%; «від 21% до 40%» – 23,1%, «від 41% до 60%» – 20,5%; «від 61% до 80%» – 25,6%; «100%» – 25,6%. Таким чином за свідченням відповідальних працівників лісового господарства лише четверта частина вальників лісу від сторонніх організацій, що надають послуги підприємствам із лісозаготівель в повному обсязі забезпечена належними засобами індивідуального захисту. Така ситуація є не нормальною, адже спостерігається тенденція, коли усе більша частка лісозаготівельних робіт виконується сторонніми організаціями.

Вплив на ліси та ведення лісового господарства оцінювався головним чином за принципом 6, який формує рамкові вимоги з мінімізації впливу на навколишнє природне середовище і збереження біорізноманіття завдяки сприянню природному поновленню лісу, заповіданню цінних масивів лісу, застосуванню природоохоронної техніки і технології лісозаготівель тощо. Усі респонденти наголошують на безумовному дотриманні вимог щодо здійснення заходів із мінімізації впливу на навколишнє природне середовище. В той же час відповіді про застосовувану методику для виконання такої оцінки вказують на відсутність єдиних підходів та об'єктивних свідчень ефективності виконання цієї вимоги.

Трансформація ведення лісового господарства в напрямі екологізації оцінювалася завдяки комплексному питанню також через такі показники: *частка складних (несуцільних) рубок головного користування; площа природного поновлення лісів; відсоток лісосік, на яких здійснюється залишення окремих компонентів лісу, цінних для збереження біорізноманіття тощо*. Так, усі респонденти вказали на збільшення частки складних (несуцільних) рубок в структурі рубок головного користування. Розподіл відповідей за часткою зростання виглядає таким чином: «до 5%» – 27,6%; «5-10%» – 27,7%; «10-20%» – 12,8%; «більше 20,0%» – 31,9%. Найбільші значення зростання частки складних рубок спостерігаються у гірських і передгірських районах Карпат, де небезпека виникнення ерозійних та інших екологічно деструктивних процесів є особливо високою. За наслідками проведення таких рубок логічно було очікувати збільшення частки природного поновлення лісу. І дійсно, на усіх підприємствах спостерігається таке збільшення. При чому темпи зростання природного поновлення є відчутно вищими, ніж складних рубок. Це пояснюється тим, що заходи зі сприяння природному поновленню є ефективними і у разі проведення суцільно-лісосічних рубок. Розподіл відповідей за часткою зростання природного поновлення

має такий вигляд: «до 5%» – 14,9%; «5-10%» – 10,6%; «10-20%» – 27,7%; «більше 20,0%» – 46,8%.

В процесі сертифікації складною і критичною виявилася вимога залишення у недоторканому виді компонентів лісу, важливих для збереження біорізноманіття (біотопи, окремі старовікові, фаутні, повалені дерева тощо). Майже половина респондентів вказали, що такі заходи здійснюється лише на 50% усіх лісосік, і лише четверта частина відмітила проведення цієї роботи до 100% площ, де проводяться лісозаготівлі. Основна причина часткового виконання цієї вимоги полягає у відсутності законодавчо-методичного забезпечення такої діяльності та неузгодженості з вимогами техніки безпеки.

Спостерігається також зростання, хоча й нерівномірне, частки лісів з обмеженим режимом лісокористування. Для 40% підприємств частка таких лісів зросла всього до 5%, а для 32% підприємств вона вже склала більше 15%. Скорочення частки експлуатаційних лісів є закономірним наслідком дотримання вимог щодо збереження рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин, унікальних лісових екосистем.

На думку опитуваних зміни в практиці ведення лісового господарства щодо збереження біорізноманіття досягли своєї мети. Однак в більшості випадків респонденти не змогли навести об'єктивні свідчення того яким чином це позначилося на стані біотичного різноманіття. Вважаємо, що така ситуація є свідченням недосконалої системи моніторингу тваринного і рослинного світу.

На питання, якого характеру потрібна допомога при збереженні біорізноманіття, опитувані надали відповіді, які можна узагальнити таким чином: «залучення науковців і консультантів» – 28%; «допомога не потрібна» – 21%; «удосконалення законодавства» – 13%; «фінансування лісогосподарських робіт» – 11%; «роз'яснювальна робота серед населення» – 11%; «поліпшення робіт підрядних організацій» – 9%; «інші варіанти відповіді» – 9%.

Незважаючи на розмаїття відповідей слід виділити кілька з них. Передусім йдеться про отримання допомоги від науковців і консультантів з метою отримання необхідних знань і навичок з питань ідентифікації лісів особливо цінних для збереження біорізноманіття.

Працівники лісового господарства визнають необхідність перегляду законодавчих норм і положень задля забезпечення збереження біорізноманіття в лісах, зокрема, в частині усунення протиріч з вимогами техніки безпеки при лісозаготівлях. Низка категорій дерев, які відповідно до стандарту є особливо цінним для збереження біорізноманіття, зокрема, сухостійні, у той же час визнаються небезпечними при здійсненні лісозаготівель і мають підлягати рубці під час підготовчих робіт.

На питання *«Які з вимог лісової сертифікації були найскладнішими для втілення у практику Вашого підприємства і чому?»* отримані відповіді можна було узагальнити в кілька груп (Рис. 10). На думку опитуваних найбільш складними для виконання є вимоги, які пов'язані з витратами (придбання засобів індивідуального захисту, придбання екологічно ощадливої техніки).

Значна частка відповідей (21%) щодо складнощів виконання стандарту пов'язана з забезпеченням охорони праці та співпраці з органами місцевого самоврядування і

громадами. Інша група пов'язана з мінімізацією впливу на довкілля (16%) та виділення лісів особливо цінних для збереження (7%).

Рис. 10 – Розподіл відповідей на питання щодо складнощів при втіленні вимог стандарту

Власне результати проведеного опитування засвідчують той характер і величину змін у веденні лісового господарства, які дозволяють стверджувати про ознаки екологічно орієнтованої трансформації лісогосподарського виробництва під впливом лісової сертифікації:

1. Має місце позитивний вплив на соціальні і екологічні аспекти лісогосподарської діяльності. Підприємства більш ретельно готують і здійснюють господарські заходи з урахуванням соціальних і екологічних наслідків. Велика увага приділяється створенню робітникам належних умов праці і забезпеченням засобами індивідуального захисту.
2. Збільшується частка складних (несуцільних) рубок головного користування та зростання природного поновлення лісів, що дозволяє наблизити розвиток лісових екосистем до природної динаміки їх розвитку.
3. Напрацьовується досвід і практика залишення цінних для збереження біорізноманіття компонентів лісу та виділення лісів особливо цінних для збереження. Збільшується площа лісів із обмеженим режимом лісочислення.

Разом із тим, аналіз відповідей за низкою вимог ставить під сумнів системність і послідовність у прийнятті управлінських рішень, незворотність тих позитивних змін, які намітилися в окремих напрямках діяльності підприємств.

Розділ 3. Верифікація результатів опитування працівників лісової галузі

Verification of professionals questioning results

Висновки за результатами опитування можуть бути визнані коректними у разі їхньої верифікації. Перевірка відповідності отриманих результатів здійснювалася на основі матеріалів державної статистичної і відомчої звітності за окремими показниками, які були предметом опитування. В зв'язку із цим, вони стосувалися лише тих підприємств групової сертифікації, які охоплювали цілу область.

Для оцінки частки природного поновлення скористалися матеріалами статистичної звітності за підсумками лісогосподарської діяльності. Так, якщо до початку сертифікації (1995 рік), в Україні частка природного поновлення складала лише 12%, то в трьох досліджуваних областях (Закарпатська, Львівська, Чернігівська) у 2011 році вже 21%, а в 2013 році – 32%. Така динаміка зростання частки природного поновлення повністю узгоджується з результатами опитування. У той же час варто наголосити на наявності інших чинників, які могли вплинути на отримання такого результату. Різке скорочення бюджетного асигнування в кінці минулого століття зумовило перехід на виконання більшої частини лісогосподарських заходів за рахунок власних коштів. Таким чином, підприємства намагаються скоротити витрати на лісовідновлення завдяки збільшенню частки природного відновлення лісів.

Оцінка частки поступових і вибіркових рубок в структурі рубок головного користування здійснювалася за матеріалами відомчої звітності (форма 3-лг). Відповідно до отриманих результатів, що зображені на рис. 11, динаміка площі складних рубок не узгоджується з матеріалами опитування. Враховуючи, що усі державні підприємства трьох областей отримали сертифікат в 2006-2007 роках, протягом наступних років варто було очікувати помітне збільшення частки складних рубок. Для підприємств Львівського і Чернігівського ОУЛМГ таке збільшення не має характеру стійкої і послідовної тенденції, в той час як для Закарпатського ОУЛМГ частка таких рубок навпаки скорочується.

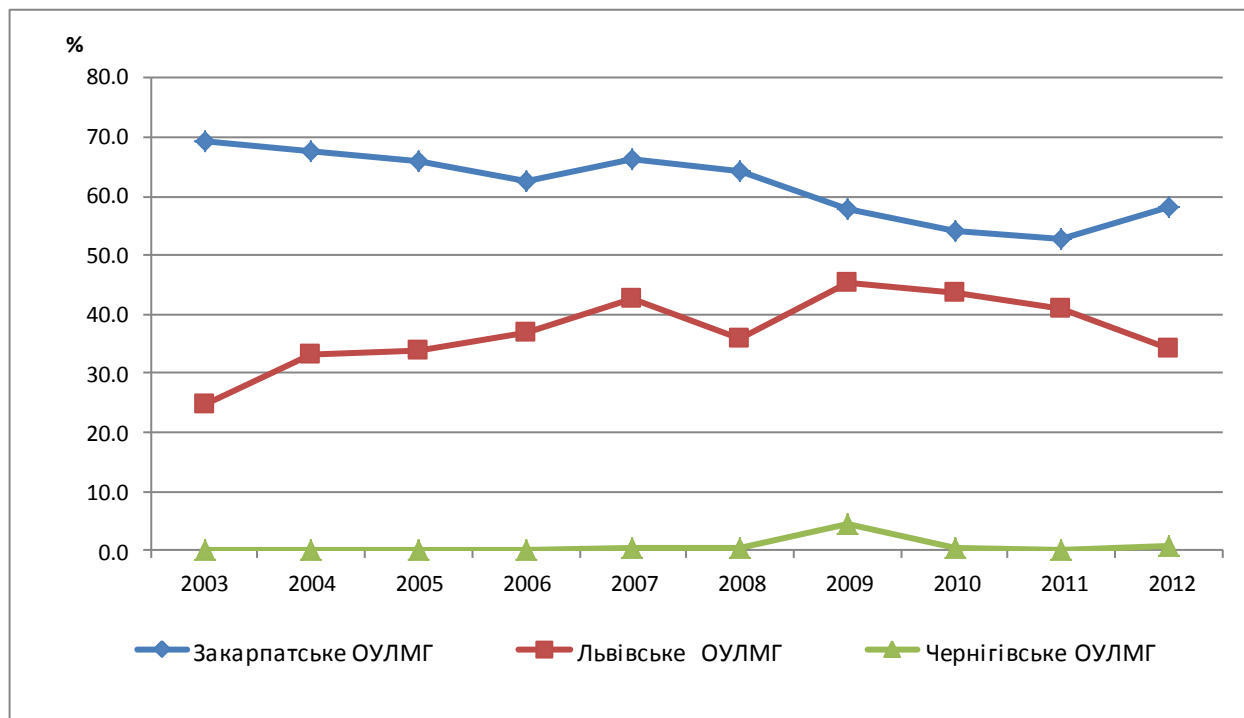

Рис. 11 – Динаміка частки поступових і вибіркового рубок головного користування

Відсутність позитивної тенденції нарощування частки складних рубок дає підстави говорити про ускладнення виконання екологічних вимог стандарту, що зумовлено в тому числі відсутністю чіткої програми діяльності лісогосподарських підприємств. Збільшення або ж зменшення площі таких рубок виявляється наслідком управлінських рішень, які не пов'язані з дотриманням вимог лісової сертифікації.

Розділ 4. Оцінка впливу лісової сертифікації на основі опитування неурядових громадських організацій

Assess of potential impact of forest certification based on NGOs questioning

Бачення впливу лісової сертифікації на ведення лісового господарства в Україні представників громадських організацій природоохоронного спрямування, а також громадських експертів у лісовій галузі вивчалось лише у Закарпатській області, як найбільш лісистій адміністративній території України, де близько 70% лісів є сертифікованими.

Було опитано 12 представників (Додаток В), які мають досвід роботи у лісгосподарській галузі або в охороні природи, діяльність в рамках якої тісно пов'язана з лісовим господарством. Серед опитаних 10 чоловіків і 2 жінки. Усі респонденти мають вищу біологічну, лісгосподарську або фізико-математичну освіту. Серед них є 6 кандидатів наук. За розподілом досвіду роботи в НУО, респонденти поділялися: 5 осіб – 15 років; 3 особи – 15 років; 3 особи – 5 років та 1 особа до 2 років.

Попри зацікавленість усіх опитаних проблемами ведення лісового господарства в Україні, 4 респондента не стикалися у своїй діяльності з лісовою сертифікацією. Дві третини з тих, хто брав участь у процесі лісової сертифікації, або ж знають про лісову сертифікацію, вважають для себе найбільш важливими такі її аспекти: (1) раціональне і невиснажливе використання лісових ресурсів – 100%; (2) збереження рідкісних і зникаючих видів тварин і рослин – 63%; (3) раціональне і ощадливе використання корисних властивостей лісу (рекреація тощо) – 63%; (4) відстоювання прав й інтересів місцевих громад – 50%; (5) виділення і охорона лісів особливо цінних для збереження – 38%.

Також 8 осіб з 12 опитаних зазначили, що вони особисто долучались до процесу лісової сертифікації. Ці фахівці були залучені до сертифікаційних процесів у якості (1) учасника консультаційних процедур (засідання, наради, коментарі та зауваження до стандарту аудитора, тощо) – 62,5%; (2) виразника інтересів третіх сторін у разі виникнення конфліктних ситуацій – 25%; (3) експерта при виділенні лісів високої охоронної цінності – 25%; (4) спостерігача чи локального експерта під час сертифікаційного аудиту – 12,5%. Також одна особа є дотичною до питань лісової сертифікації як викладач кафедри лісового господарства Ужгородського національного університету (12,5%) та ще одна особа – як член робочої групи з розробки Національних стандартів FSC; член робочої групи з розробки методики виділення лісів високої охоронної цінності; тренер навчального курсу «Лісова сертифікація» для працівників лісового господарства в «Укрцентркрадріліс» – 12,5%.

Самі опитані оцінили власний рівень знань стандартів і процедур лісової сертифікації як «добрий» (25%), «задовільний» (25%) та «незадовільний» (50%). При цьому більшість (8 осіб з 9) з тих, хто оцінив свої знання оцінкою «задовільно» та «незадовільно» висловили своє бажання підвищити їх через спеціальні навчальні курси.

На питання *«Чи спостерігаєте Ви зміни у веденні лісового господарства сертифікованих підприємств?»* – «так» відповіли 16,6% респондентів; «ні» відповіли 33,2%. Решта 50,2% респондентів зізнались, що їм «важко відповісти».

Респондент, який вважає, що зміни у веденні лісового господарства сертифікованих підприємств таки є, оцінює їх як негативні. Серед таких негативних змін зазначаються: (1) «непрозорість планів і результатів лісогосподарської діяльності»; (2) «корупційна складова щодо самовільних рубок»; (3) «відсутність комплексного підходу до ведення лісового господарства»; а також (4) «відсутність системи мотивацій у відтворенні лісових ресурсів».

Великий відсоток відповідей з неможливістю відповісти про зміни, які відбулися у веденні лісового господарства можуть бути пояснені низьким рівнем знань стандартів і процедур лісової сертифікації.

З усіх опитаних 75% вважають, що потрібно й надалі покращувати ведення лісового господарства у відповідності до вимог лісової сертифікації; 25% було важко сказати щось з цього приводу. Ті, хто вважають за необхідне надалі поліпшувати ведення лісового господарства, окреслюють такі сфери діяльності:

Екологічні:

- збереження біорізноманіття: виявлення і охорона червонокнижних видів та рідкісних біотопів, особливо цінних для збереження лісів, генрезерватів - 2;
- використання природозберігаючих технологій лісозаготівлі, відповідних гірським умовам – застосування відповідної техніки, способів трелювання;
- введення достовірності обліку і розрахунків навантаження на заготівлю недеревинних ресурсів, рекреантів;
- відхід від практики суцільних рубок у гірських умовах і 100% перехід до системи вибірових та поступових рубок;
- створення лісових зон з повною відсутністю людського втручання (включно з залишенням палих дерев, наслідків буреломів тощо).

Соціальні:

- консультацій з громадами при плануванні та здійсненні лісогосподарських заходів.

Економічні:

- створення плантацій промислової деревини на малоцінних та пошкоджених людською діяльністю територіях, якщо це доцільно.

Правові:

- дотримання правових норм при відчуженні земель лісфонду;
- нелегальна лісозаготівля.

Інформаційні та іміджеві аспекти:

- місцеві громади нічого не знають про лісову сертифікацію і про сертифіковані лісгоспи, з якими межують;
- представники громадських організацій у переважній більшості мало знають про лісову сертифікацію та можливості власної участі у цьому процесі;
- працівники лісового господарства – від дирекції до лісової охорони – погано знають стандарти і вимоги лісової сертифікації, часто свідомо й несвідомо нехтуючи ними.

На питання *«Які заходи мають бути здійснені учасниками процесу сертифікації задля досягнення відповідального ведення лісового господарства»* опитуванні вважають так:

Компетенція Державного агентства лісових ресурсів України:

- на рівні законодавства перевести державні лісгосподарські підприємства з повного госпрозрахунку на частково державний бюджет;
- повинно стимулювати процеси лісової сертифікації та сприяти підвищенню кваліфікаційного рівня працівників лісового господарства у сфері екологізації та соціалізації лісового господарства на національному рівні;
- мають бути чітко визначені сторони, які несуть відповідальність за конкретні лісові території і які можуть взяти на себе всі витрати та ризики.

Компетенція обласних управлінь лісового та мисливського господарства:

- повинні сприяти підвищенню кваліфікації працівників лісового господарства у темі «лісова сертифікація» через тренінг-курси, друковану продукцію, стажування, обмін досвідом з іншими лісгоспами.

Компетенція лісгоспів:

- повинні забезпечувати виконання стандарту ведення лісового господарства на своїй території, орієнтуючись на принципи і критерії FSC. Підвищувати кваліфікаційний рівень своїх працівників, вимагати від них знання суті сертифікації та прихильності принципам і критеріям лісової сертифікації. Інформувати місцеві громади про суть отримання сертифікату та пропагувати торгову марку FSC. Співпрацювати з місцевими експертами, НУО та органами місцевого самоврядування.

Компетенція Національного представника FSC в Україні:

- пропагувати Принципи та Критерії FSC на національному рівні; сприяти появі та розповсюдженню друкованої літератури про лісову сертифікацію; сприяти підвищенню кваліфікаційного рівня працівників лісгоспів, особливо у частині лісової сертифікації, через спеціальні тренінги, навчальні курси, стажування, обмін досвідом між лісгоспами; співпрацювати з незалежними експертами та НУО на національному рівні; консолідувати зусилля усіх зацікавлених сторін на національному рівні.

Компетенція аудиторів:

- повинні бути більш принциповими під час аудиту, більше спілкуватись із зацікавленими сторонами, особливо з місцевими експертами, громадами та НУО. Менше йти на компроміси і вимагати від лісгоспів кращого виконання вимог лісової сертифікації FSC.

Компетенція НУО:

- активно брати участь у процесі сертифікації: під час основного та щорічних аудитів; у фіксації фактів невідповідності вимогам сертифікації та впливу на виправлення цих невідповідностей; у процесі виділення особливо цінних для збереження лісів; у поширенні інформації про сертифікацію серед місцевих громад, інших НУО та у пресі; у виділенні особливо цінних для збереження лісів, рідкісних оселищ, виявленні червонокнижних видів.

Компетенція місцевих громад та органів місцевого самоврядування:

- передусім, місцеві громади та органи місцевого самоврядування повинні отримати інформацію про лісову сертифікацію та про те, що лісгосп, який межує з їхніми територіями, сертифікований та повинен відповідати певним вимогам. Також має бути зрозумілим, як вони можуть брати участь у процесі сертифікації і як впливати на невідповідності у веденні лісового господарства.

Висновки та пропозиції**До розділу 1**

1. Актуальність дотримання вимог Регламенту ЄС посилюється наявністю в Угоді про асоціацію України з ЄС питань, які торкаються законності і сталості походження деревини.
2. Більшість опитаних визнають, що вже стикнулися з запитами про джерела походження лісопродукції і така ситуація має братися до уваги при побудові системи контролю руху деревини.
3. На думку респондентів, механізми реалізовані в Регламенті ЄС і стандартах FSC є ефективними засобами контролю руху деревини. При цьому виникає необхідність у внесенні змін і доповнень до законодавства.
4. Нагальним є формування переліку законодавчо-правових актів, що складатимуть собою застосовне законодавство та документів, які підтверджують його виконання.
5. Впровадження СНП та реалізація стандартів FSC з контрольованої деревини дедалі більше актуалізують завдання формування прозорих і партнерських взаємовідносин між лісовою і деревообробною галузями, що передбачає можливість отримання доступу до інформації з підтвердження виконання застосовного законодавства.
6. Незважаючи на відсутність єдиної картини правозастосування Регламенту варто прогнозувати подальше посилення вимогливості до українських експортерів щодо інформації з питань законності походження деревини.

7. Досвід функціонування ланцюгів постачання продукції, зокрема, за стандартом контрольованої деревини є вагомим доробком для його використання при удосконаленні системи контролю руху деревини в Україні.

Підсумовуючи висновки слід наголосити, що запровадження Регламенту ЄС безумовно позначається на функціонуванні як лісової, так і деревопереробної галузей. Нагальним є опрацювання застосовного законодавства і включення його до системи контролю руху деревини.

До розділу 2-4

Застосування стандартів лісоуправління спричинило позитивні зрушення в напрямі переходу до ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку. Відчутно збільшилася частка природного поновлення лісів, поступово набуває поширення практика залишення особливо цінних для збереження біорізноманіття компонентів лісу. Здійснюються консультаційні процедури задля попередження або ж мінімізації негативного впливу господарської діяльності на довкілля і добробут місцевих громад. Поліпшилася забезпеченість робітників засобами індивідуального захисту.

Разом із тим, слід відзначити низку недоліків і слабких сторін, які виявлені під час опитування як відповідальних працівників лісового господарства, так і представників неурядових організацій, зокрема:

- виконання вимог лісової сертифікації не стали невід'ємною частиною управлінських рішень та організації ведення лісового господарства;
- наявні протиріччя між принципами і критеріями FSC та національним законодавством;
- відсутня державна політика і програми розвитку лісової сертифікації;
- дотримання вимог лісової сертифікації зумовлює підвищення витрат, які переважно не компенсуються вигодами від реалізації деревини як сертифікованої;
- недостатнім є рівень координації та взаємодії між усіма учасниками процесу сертифікації;
- наявним є низький рівень залученості неурядових організацій та інших зацікавлених сторін до сертифікації;
- недостатньою є роз'яснювальна робота щодо процедур участі і вигод зі сторони лісогосподарських підприємств, органів сертифікації, представника FSC;
- відчувається брак знань з питань лісової сертифікації, спостерігається невиправдана консервативність і інертність при реалізації вимог стандарту, часто низький рівень культури виробництва.

Матеріали опитування не дають вичерпної відповіді на те, якою мірою дотримання вимог стандарту вплинуло на ведення лісового господарства в напрямі його екологізації. Проте варто зазначити на необхідності здійснення низки організаційних і управлінських заходів задля забезпечення його ефективності в умовах нашої країни.

Пропозиції щодо підвищення дієвості лісової сертифікації

1. Спільно з Держлісагентством України та іншими центральними органами влади забезпечити розроблення і прийняття:

- нових і внесення змін й доповнень до чинних нормативно-правових актів, які сприятимуть виконанню вимог лісової сертифікації;
- національної лісової політики та стратегії розвитку лісової сертифікації, яка, зокрема, має включати:
 - критерії ефективності, визначення пріоритетності і етапності сертифікації лісогосподарських підприємств;
 - екологізацію лісогосподарського виробництва, зокрема, збільшення частки несучільних способів рубок і забезпечення збереження біорізноманіття, виділення лісів особливо цінних для збереження;
 - економічне стимулювання сертифікації підприємств лісового комплексу;
 - удосконалення механізму реалізації необробленої деревини задля формування довгострокових стосунків з деревообробними підприємствами;
 - механізм залучення громадськості до підготовки управлінських рішень в лісовому господарстві;
 - науково-методичну і освітянську підтримку лісової сертифікації.

2. За сприяння програми FLEG II через Дунайсько-Карпатську програму WWF та за допомогою Міжнародного центру FSC і соціально відповідальних компаній підтримати виконання таких проектів і заходів:

- розроблення національного стандарту лісоуправління на основі оновленого переліку принципів і критеріїв FSC;
- розроблення інформаційно-довідкових і тренінгових матеріалів для місцевих громад, органів місцевого самоврядування та неурядових організацій, а також проведення їх навчання з метою підвищення інформованості та активності у питаннях лісової сертифікації;
- підготовка практичного посібника з лісової сертифікації, який включатиме приклади кращих практик;
- розроблення і поширення навчальних матеріалів з питань лісової сертифікації для студентів лісогосподарських і біологічних факультетів вищих навчальних закладів;
- формування мережі демонстраційних ділянок ведення лісового господарства відповідно до вимог лісової сертифікації з метою забезпечення обміну досвідом, розповсюдження знань і набуття необхідних навичок.

Додаток А

АНКЕТА

з питань оцінки контролю руху деревини

Шановний респонденте!

Перед Вами анкета, складена з метою оцінити ефективність існуючих механізмів контролю руху деревини в Україні через застосування вітчизняного законодавства та зовнішніх важелів - стандарту міжнародної лісової сертифікації FSC та процедур легальності походження деревини регламенту ЄС № 995/2010.

1. До якої сфери діяльності відноситься Ваше підприємство (організація, установа):

управлінсько ї	лісогосподарськ ої	деревообробно ї	торгівельно ї	Інше _____
☐	☐	☐	☐	☐
(поставити відмітку)	(поставити відмітку)	(поставити відмітку)	(поставити відмітку)	(зазначити)

2. Чи відома Вам проблема обігу незаконної деревини в Україні?

Так ☐ Ні ☐ Важко відповісти ☐

3. На Вашу думку, наскільки критичною для економіки України є ситуація щодо обігу незаконної деревини в Україні?

- ☐ Дуже критична
☐ Достатньо критична
☐ Некритична
☐ Цієї проблеми не існує

4. Наскільки достатнім, на Ваш погляд, є вітчизняне законодавство щодо забезпечення контролю руху деревини з метою встановлення походження деревини та запобігання обігу незаконної лісопродукції?

- ☐ Цілком достатнім ☐ Потребує незначних поправок ☐ Потребує значного вдосконалення

5. У разі обрання однієї з двох останніх відповідей на питання 4, вкажіть, які норми щодо формування контролю руху деревини потребують удосконалення / перегляду?

6. Наскільки ефективно використовуються важелі діючого вітчизняного законодавства щодо контролю за рухом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку?

- ☐ Дуже ефективно ☐ Неефективно
☐ Достатньо ефективно ☐ Не використовуються

7. Якщо неефективно, то чому?

8. Чи Вважаєте Ви застосування електронного обліку деревини ефективним засобом контролю за обігом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку?

Так ☐

Ні ☐

Важко відповісти ☐

9. Якщо «Ні», то чому?

10. Чи Вважаєте Ви запровадження сертифікатів походження ефективним засобом контролю за обігом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку?

Так ☐

Ні ☐

Важко відповісти ☐

11. Якщо «Ні», то чому?

12. Чи відомо Вам про зміст вимог країн Євросоюзу щодо підтвердження законності походження деревини (Регламентом ЄС №995/10)?

Так ☐

Ні ☐

13. Якщо «Так», то чи вважаєте Ви, що виконання цих вимог є ефективним засобом контролю за рухом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку?

Так ☐

Ні ☐

14. Якщо «Ні», то чому?

15. Якщо «Так», то чи вбачаєте Ви необхідність внесення змін у вітчизняне законодавство?

Так ☐

Ні ☐

16. Чи відомо Вам про вимоги щодо дотримання ланцюжка постачання схеми добровільної сертифікації FSC?

Так ☐

Ні ☐

17. Якщо «Так», то чи вважаєте Ви, що виконання цих вимог є ефективним засобом контролю за обігом деревини та продукції з неї на вітчизняному ринку?

Так ☐

Ні ☐

Важко відповісти ☐

18. Чи траплялися випадки звернення від споживача продукції Вашого підприємства щодо інформування про джерело походження деревини, з якої вона виготовлена?

Так ☐Ні ☐Важко відповісти ☐

19. Чи купуєте Ви деревину чи продукцію з деревини сумнівного, з точки легальності, її походження?

Так ☐Ні ☐Важко відповісти ☐

20. Якщо «Так», то що є причиною цього?

☐ Для мене неважливе її походження☐ Важко відповісти☐ Не маю потреби щодо відстеження її походження☐ Немає іншого виходу

21. Які б рекомендації Ви надали щодо вдосконалення системи контролю руху деревини на вітчизняному ринку, зокрема щодо електронного обліку деревини, сертифікату походження, ланцюжка постачання тощо

Особисті дані респондента

Ім'я та прізвище _____

Організація, установа, підприємство _____

Контактна інформація (тел. та e-mail)

Дякуємо!

Додаток Б

АНКЕТА з питань лісової сертифікації

1. Впишіть будь-ласка назву Вашого підприємства

2. Якою є тривалість сертифікації Вашого підприємства? *(поставте позначку навпроти обраної відповіді)*

До 2-х років	До 3-х років	До 4-х років	До 5-ти років	Більше 5-ти років
--------------	--------------	--------------	---------------	-------------------

3. Яка частка лісоматеріалів реалізуються як сертифікована від загального обсягу заготівлі деревини?

(поставте позначку навпроти обраної відповіді)

До 1 %	До 3 %	До 5 %	До 10 %	До 20%	Більше 20%
--------	--------	--------	---------	--------	------------

4. Яка частка сертифікованих лісоматеріалів реалізується на внутрішньому ринку? *(поставте позначку навпроти обраної відповіді)*

До 5%	До 10 %	До 20 %	До 40 %	До 50%	Більше 50%
-------	---------	---------	---------	--------	------------

5. Чи інформуєте Ви клієнтів про наявність сертифіката FSC? *(поставте позначку навпроти обраної відповіді)*

Так	Ні
-----	----

6. Чи здійснює Ваше підприємство заходи з популяризації торгової марки FSC (логотипу) (виготовлення і поширення рекламної продукції, проведення акцій з використанням логотипу і поясненням його змісту тощо)? *(поставте позначку навпроти обраної відповіді)*

Так	Ні
-----	----

7. Чи бажаєте Ви брати участь у акціях з популяризації торгової марки FSC спільно з іншими установами і підприємствами, у .т.ч. неурядовими громадськими організаціями? *(поставте позначку навпроти обраної відповіді)*

Так	Ні
-----	----

8. Якими були мотиваційні чинники, що спонукали Ваше підприємство до сертифікації? (поставте оцінку в порядку пріоритетності від 1 – найвищий пріоритет до 8 – найнижчий пріоритет)

Чинник	Оцінка	Чинник	Оцінка
Вимоги Лісового кодексу України		Прагнення забезпечити стале ведення лісового господарства	
Попит на зовнішньому ринку		Поліпшення іміджу серед зацікавлених сторін	
Попит на внутрішньому ринку		Рішення територіального/центрального органу управління лісовим господарством	
Вимоги законодавства ЄС щодо надання інформації про походження деревини		Інші чинники (вписати власний варіант відповіді)	

9. Чи отримало Ваше підприємство очікувані вигоди від лісової сертифікації? (поставте позначку навпроти обраної відповіді)

Так		Ні	
-----	--	----	--

10. Якщо на питання під номером 9 Ви обрали відповідь «ТАК», вкажіть у чому ці вигоди проявилися? (поставте оцінку в порядку пріоритетності від 1 – найвищий пріоритет до 9 – найнижчий пріоритет)

Вигоди	Оцінка	Вигоди	Оцінка
Отримання додаткової націнки до ціни на деревину		Зменшення витрат на ведення лісового господарства	
Вихід на нові ринки (клієнти)		Поліпшення іміджу серед зацікавлених сторін	
Утримання на існуючих ринках (клієнтів)		Розширення присутності на існуючих ринках (збільшення обсягів реалізації)	
Покращення рівня ведення лісового господарства		Забезпечення охорони праці	
Інші вигоди (вписати власний варіант відповіді)			

11. У чому має полягати практична допомога підприємству задля підвищення ефективності лісової сертифікації? (надати власну відповідь) _____

12. Якими джерелами інформації Ви користувалися задля кращого опанування вимог лісової сертифікації? (поставте оцінку в порядку пріоритетності від 1 – найвищий пріоритет до 9 – найнижчий пріоритет)

Джерела	Оцінка	Джерела	Оцінка
Методичні розробки УкрНДІЛГА		Методичні розробки WWF	
Методичні розробки НУБіП України		Офіційні сайти FSC	
Тренінгові матеріали «Укрцентр кадріліс»		Семінари організовані FSC та органами сертифікації	
Послуги консультантів		Обмін досвідом (відвідування сертифікованих підприємств тощо)	
Інші джерела (надати власний варіант відповіді)			

13. Що і яким чином потребує поліпшення у навчальному і науково-методичному забезпеченні лісової сертифікації для Вашого підприємства (надати власну відповідь) _____

14. В чому полягає виконання вимоги щодо функціонування механізму вирішення скарг місцевих громад і забезпечення справедливої компенсації у випадку втрат і збитків, які завдаються їхнім правам (критерій 4.5)? (надати власну відповідь) _____

15. Чи мали місце суперечки між Вашим підприємством і місцевими громадами? (пошкодження доріг та земель сільських і селищних рад, замулення та руйнування джерел питної води, потічків, обмеження доступу в ліс внаслідок передачі лісових ділянок у довгострокове тимчасове користування або ж вилучення з лісового фонду тощо)? (поставте позначку навпроти обраної відповіді)

Так		Ні	
-----	--	----	--

16. Якщо на питання під номером 15 Ви обрали відповідь «ТАК», вкажіть у чому вони полягали і яким чином були вирішені? (надати власну відповідь) _____

17. Яку саме і від кого Ви потребуєте практичну допомогу задля поліпшення взаємодії з місцевими громадами? *(надати власну відповідь)* _____

18. Який відсоток вальників лісу забезпечені засобами індивідуального захисту (каски із захистом вух і очей, спеціалізований костюм, чоботи з металічними вставками)? *(поставте позначку навпроти обраної відповіді)*

Вальники, які знаходяться в штаті підприємства	До 20%	До 40%	До 60%	До 80%	100%	
Вальники, які працюють в складі найманих бригад, що надають послуги підприємству	До 20%	До 40%	До 60%	До 80%	100%	

19. Чи є робітники найманих бригад, які надають послуги із лісозаготівлі підприємству членами профспілки працівників лісового господарства або іншого об'єднання працюючих? *(поставте позначку навпроти обраної відповіді)*

Так		Ні	
-----	--	----	--

20. Які зміни у практиці ведення лісового господарства у зв'язку з вимогами збереження біорізноманіття відбулися на підприємстві?

а) Збільшення частки несучільних рубок головного користування (вибіркові і поступові)	До 3%	До 5%	До 10%	До 20%	Більше 20%	
в) відсоток лісосік, на яких забезпечується залишення особливо цінних для збереження біорізноманіття компонентів лісу (старовікові дерева, фаутні дерева, сухостійні та повалені дерева тощо)	До 10%	До 25%	До 50%	До 80%	100%	
г) збільшення частки природного поновлення лісу	До 3%	До 5%	До 10%	До 20%	Більше 20%	
д) збільшення частки лісів з обмеженим режимом лісокористування	До 3%	До 5%	До 10%	До 15%	Більше 15%	
є) інші зміни <i>(вписати власний варіант відповіді)</i>						

21. Зміни, які відбулися в практиці ведення лісового господарства задля збереження біорізноманіття, досягли своєї мети? *(поставте позначку навпроти обраної відповіді)*

Так		Ні	
-----	--	----	--

22. Якщо на питання під номером 21 Ви обрали відповідь «ТАК», вкажіть, які існують об'єктивні свідчення забезпечення збереження біорізноманіття? *(надати власну відповідь)* _____

23. Яку саме і від кого Ви потребуєте практичну допомогу з питань забезпечення збереження біорізноманіття? *(надати власну відповідь)* _____

24. У чому полягає оцінювання впливу на навколишнє природне середовище при плануванні лісгосподарських заходів (критерій 6.1.)? *(надати власну відповідь)* _____

25. Яким чином оцінка впливу дозволила мінімізувати вплив на навколишнє природне середовище? *(наведіть конкретні приклади)* _____

26. У чому має полягати практична допомога підприємству з питань оцінки впливу на навколишнє природне середовище *(надати власну відповідь)* _____

27. Які методики використовувалися при виділенні особливо цінних для збереження лісів (принцип 9)? *(надати власну відповідь)* _____

28. Чи долучалися до виділення особливо цінних для збереження лісів сторонні організації, установи та окремі експерти? *(поставте позначку навпроти обраної відповіді)*

Так		Ні	
-----	--	----	--

29. Якщо на питання під номером 28 Ви обрали відповідь «ТАК», перелічіть установи, організації та експертів, які долучалися до виділення особливо цінних для збереження лісів? *(надати власну відповідь)* _____

30. Якою є площа особливо цінних для збереження лісів та об'єктів природно-заповідного фонду на Вашому підприємстві станом на 01.01.2013 року? *(надати власну відповідь)* _____

31. В яких відкритих джерелах міститься інформація про план заходів Вашого підприємства щодо підтримання або поліпшення відповідних ознак особливо цінних для збереження лісів? *(надати власну відповідь)* _____

32. У чому має полягати практична допомога підприємству з питань виділення особливо цінних для збереження лісів? *(надати власну відповідь)* _____

33. Які невідповідності між лісовим законодавством та принципами і критеріями FSC були виявлені при підготовці до сертифікації Вашого підприємства? *(надати власну відповідь)* _____

34. Що зроблено Вашим підприємством задля усунення виявлених невідповідностей? *(надати власну відповідь)* _____

35. Які з вимог лісової сертифікації були найскладнішими для втілення у практику Вашого підприємства і чому? *(надати власну відповідь)* _____

36. Які Ви вбачаєте шляхи і засоби вирішення проблем задля успішного і ефективного виконання вимог лісової сертифікації? *(надати власну відповідь)* _____

П.І.Б. працівника підприємства, який заповнив анкету _____

Посада _____ Вік _____ Освіта _____ Стаж роботи в л/г _____

Контактний номер тел. та email _____

Дата заповнення анкети _____ Підпис _____

Заповнену анкету просимо надіслати в електронному вигляді на адресу pavlo.kravets@ukr.net до **1 червня** ц.р.

Дякуємо!

У разі виникнення питань Ви можете звернутися за консультацією до Павла Кравця за тел./факс.: 044 527 83 70; моб.: 067 502 38 45; email: pavlo.kravets@ukr.net

Додаток В

АНКЕТА

з питань лісової сертифікації

Шановні колеги! «Товариство лісової сертифікації в Україні» та РМОО «ЕКОСФЕРА» підготували анкету задля вивчення громадської думки щодо ефективності і результативності лісової сертифікації. Просимо взяти участь у цьому анкетуванні й щиро відповісти на запитання.

1. Чи цікавитеся Ви проблемами ведення лісового господарства? (оберіть варіант відповіді, яка, на Вашу думку, є найбільш прийнятною, відмітивши позначкою відповідну чарунку)

так		ні	
-----	--	----	--

2. Чи стикалися Ви у своїй діяльності з лісовою сертифікацією? (оберіть варіант відповіді, яка, на Вашу думку, є найбільш прийнятною, відмітивши позначкою відповідну чарунку)

так		ні	
-----	--	----	--

3. Якщо на питання 2 Ви дали відповідь «ТАК», вкажіть, які аспекти лісової сертифікації є найбільш важливими для Вас (оберіть варіант відповіді, яка, на Вашу думку, є найбільш прийнятною, відмітивши позначкою відповідну чарунку)

збереження рідкісних і зникаючих видів тварин і рослин		раціональне і використання корисних властивостей лісу (рекреація тощо)	
виділення і охорона лісів особливо цінних для збереження		відстоювання прав і інтересів місцевих громад	
раціональне і невиснажливе використання лісових ресурсів		(вписати власний варіант відповіді)	

4. У разі позитивної відповіді на питання 2, яким чином Ви долучалися до лісової сертифікації? (оберіть варіант відповіді, яка, на Вашу думку, є найбільш прийнятною, відмітивши позначкою відповідну чарунку)

Спостерігач та/чи локальний експерт під час сертифікаційного аудиту		Виразник інтересів третіх сторін у разі виникнення конфліктних ситуацій	
Рецензент сертифікаційного звіту		Експерт при виділенні лісів високої охоронної цінності	
Учасник консультаційних процедур (засідання, наради, коментарі та			

зауваження до стандарту аудитора, тощо)

(вписати власний варіант відповіді)

5. Як Ви оцінюєте власний рівень знань стандартів і процедур лісової сертифікації? (оберіть варіант відповіді, яка, на Вашу думку, є найбільш прийнятною, відмітивши позначкою відповідну чарунку)

дуже добрий		добрий	
задовільний		незадовільний	

6. У разі, коли цей рівень є «задовільний» і «незадовільний», чи готові Ви його підвищити шляхом проходження навчання і тренування? (оберіть варіант відповіді, яка, на Вашу думку, є найбільш прийнятною, відмітивши позначкою відповідну чарунку)

так		ні	
-----	--	----	--

7. Чи спостерігаєте Ви зміни у веденні лісового господарства сертифікованих підприємств? (оберіть варіант відповіді, яка, на Вашу думку, є найбільш прийнятною, відмітивши позначкою відповідну чарунку)

так		ні		Важко відповісти	
-----	--	----	--	------------------	--

8. У разі позитивної відповіді на питання 7, як Ви оцінюєте зміни у веденні лісового господарства? (оберіть варіант відповіді, яка, на Вашу думку, є найбільш прийнятною, відмітивши позначкою відповідну чарунку)

1. Позитивні		4. Негативні	
2. Більше позитивні, а ніж негативні		5. Важко відповісти	
3. Більше негативні, в ніж позитивні			

9. У разі обрання першої та другої варіантів відповіді на питання 8, назвіть принаймні три приклади позитивних змін, які відбулися в системі ведення лісового господарства сертифікованих підприємств.

1. _____
2. _____
3. _____

10. У разі обрання третього та четвертого варіантів відповіді на питання 9, назвіть причини, за якими зміни були оцінені, як негативні.

1. _____

2. _____

3. _____

11. На Вашу думку, чи потрібно й надалі поліпшувати ведення лісового господарства у відповідності до вимог лісової сертифікації? *(оберіть варіант відповіді, яка, на Вашу думку, є найбільш прийнятною, відмітивши позначкою відповідну чарунку)*

так		ні		Важко відповісти	
-----	--	----	--	------------------	--

12. Якщо на питання 11 Ви дали відповідь «ТАК», вкажіть, які саме аспекти ведення лісового господарства потребують поліпшення? _____

13. Які заходи мають бути здійснені учасниками процесу сертифікації задля досягнення відповідального ведення лісового господарства?

Учасник	Запропоновані заходи
Держлісагентство України	
Обласне управління лісового та мисливського господарства	
Лісогосподарське підприємство	
Національний представник FSC в Україні	
Органи сертифікації (аудиторські компанії)	
НГО	
Місцеві громади і органи самоврядування	

Особисті дані

14. Ваша стать *(відмітьте позначкою відповідну чарунку)*

чоловік		жінка	
---------	--	-------	--

15. Ваш вік *(відмітьте позначкою відповідну чарунку)*

18-25		25-35		35-45		45-55		55-65		більше	
-------	--	-------	--	-------	--	-------	--	-------	--	--------	--

років		років		років		років		65 років	
-------	--	-------	--	-------	--	-------	--	----------	--

16. Ваша освіта (відмітьте позначкою відповідну чарунку)

середня		середня спеціальна		незакінчена вища		вища	
---------	--	--------------------	--	------------------	--	------	--

17. У якій області України Ви живете? (напишіть)

18. Чи працюєте Ви в організації громадянського суспільства (ОГС)? (відмітьте позначкою відповідну чарунку)

так		ні	
-----	--	----	--

19. Якщо так, то якої організаційно-правової форми є Ваша ОГС (відмітьте позначкою відповідну чарунку)

громадська організація		благодійний фонд		офіційно незареєстрована ініціативна група	
------------------------	--	------------------	--	--	--

20. Скільки років Ви працюєте у Вашій ОГС? (відмітьте позначкою відповідну чарунку)

до 5 років		до 10 років		до 15 років		до 20 років		більше 20 років	
------------	--	-------------	--	-------------	--	-------------	--	-----------------	--

21. Територія дії Вашої ОГС (напишіть)

Дякуємо за надані відповіді!

З питань заповнення анкети звертайтеся до:

Оксани Станкевич

Президента РМЕО "Екосфера"

e-mail: ostankevych@hotmail.com

Про програму FLEG II (ENPI East)

Програма ФЛЕГ II (ЄІСП Схід) «Правозастосування й управління в лісовому секторі країн східного регіону дії Європейського інструменту сусідства та партнерства-2» покликана забезпечити підтримку в зміцненні систем управління в лісовому секторі країн-учасниць. На регіональному рівні Програма спрямована на поступ у реалізації Санкт-Петербурзької міністерської декларації 2005 року. На рівні країн Програма здійснює аналіз або перегляд лісової політики, правової бази й адміністративної структури лісового сектору; сприяє підвищенню рівня знань і зміцненню підтримки сталому управлінню лісами й удосконаленню систем управління в лісовому секторі, зокрема з урахуванням впливу відповідних вимог законодавства ЄС. На суб-національному (місцевому) рівні Програма приділяє багато уваги розробці, тестуванню й оцінці пілотних проектів сталого лісокористування з метою тиражування та обміну успішним досвідом. Країни-учасниці: Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Грузія, Молдова, Росія й Україна. Програма фінансується Європейським Союзом.
<http://www.enpi-fleg.org>

Партнери проекту

ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ

Європейський союз є найбільшим у світі донором процесу офіційного сприяння розвитку. Eurore Aid – генеральний директорат розвитку і співпраці Європейської комісії – розробляє Європейську політику розвитку і надає допомогу по всьому світу. Ця допомога надходить через ряд фінансових інструментів, при цьому особлива увага приділяється забезпеченню якості та ефективності допомоги, що надходить від Європейського союзу. У своїй активній участі у сфері розвитку ми прагнемо до утвердження принципів ефективного управління, зміцнення людського потенціалу та стимулювання економічного розвитку, а також до вирішення таких глобальних завдань як боротьба з голодом і збереження природних ресурсів.

http://ec.europa.eu/index_en.htm

СВІТОВИЙ БАНК

Група Світового банку – одне з найбільших у світі джерел знань та фінансування, які надаються 188 державам-членам. Акціонерами організацій, що входять до складу Групи Світового банку, є уряди держав-членів, що мають право ухвалення остаточних рішень в рамках цих організацій за усіма аспектами, включаючи питання стратегії, фінансування та членства. До Групи Світового банку входять п'ять тісно пов'язаних між собою організацій: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) та Міжнародна організація розвитку (МАР), які разом утворюють Світовий банк; Міжнародна фінансова корпорація (МФК); Багатостороннє агентство з інвестиційних гарантій (БАІГ) та Міжнародний центр врегулювання інвестиційних спорів (МЦВІС). Кожна організація грає певну роль у виконанні місії Групи Світового банку щодо викорінювання крайньої бідності шляхом скорочення населення, яке живе менше ніж 1, 25 долара США на день, до рівня, що не перевищує 3%, й забезпечення загального процвітання за рахунок підвищення рівня доходів 40% найбідніших верств населення в кожній країні. Більш детальна інформація надана на сайтах:

<http://www.worldbank.org> <http://www.ifc.org> <http://www.miga.org>

МІЖНАРОДНИЙ СОЮЗ ОХОРОНИ ПРИРОДИ

Діяльність Міжнародного союзу охорони природи (МСОП/IUCN) спрямована на пошук оптимальних рішень найгостріших проблем охорони довкілля та розвитку. МСОП приділяє особливу увагу необхідності цінувати та охороняти природу, забезпечувати її ефективно та справедливо використання й розробляти базоване на збереженні природи вирішення таких глобальних проблем як зміна клімату, забезпечення продовольством та розвиток. МСОП надає підтримку науковим дослідженням, організує проекти на місцях в усьому світі й допомагає об'єднувати діяльність неурядових організацій, ООН та компаній з формування політики та розробки правових принципів та передових практик. МСОП – найстаріша і найбільша міжнародна екологічна організація в світі, що об'єднує понад 1200 урядових та неурядових структур і близько 11 тис. фахівців з 160 країн, що працюють на добровільній основі. Діяльність МСОП забезпечується роботою понад 1 тис. штатних співробітників більш ніж в 45 офісах і сотнями партнерських організацій державного, громадського та приватного секторів по всьому світу.

<http://www.iucn.org>

ВСЕСВІТНІЙ ФОНД ПРИРОДИ

Всесвітній фонд природи (WWF) – одна з найбільших у світі і найбільш авторитетних незалежних природоохоронних організацій, що об'єднує близько 5 млн. прихильників і має відділення більш ніж у 100 країнах. Місія WWF – у запобіганні дедалі глибшій деградації природного середовища планети і досягненні гармонії людини і природи, збереження біологічного розмаїття Землі та забезпеченні сталого використання відновлюваних природних ресурсів і зниженні рівня забруднення довкілля та марнотратного споживання.

www.panda.org